

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra společenských věd

Diplomová práce

Zavedené postupy v oblasti inkluzivního vzdělávání v Německu

Vypracovala: Bc. Martina Píchová
Vedoucí práce: PhDr. Salim Murad, Ph.D.

České Budějovice 2016

Prohlašuji, že jsem svoji diplomovou práci vypracovala samostatně a použila pouze zdrojů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona c. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou na veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

České Budějovice, 28. dubna 2016

.....

Chtěla bych poděkovat vedoucímu bakalářské práce PhDr. Salimu Muradovi, Ph.D. za jeho odbornou pomoc, cenné rady, věcné připomínky a metodické vedení mé diplomové práce.

Ráda bych také poděkovala pracovníkům mnou oslovené německé školy za vřelé přijetí a aktivní spolupráci při mé hospitaci, a také studentům Univerzity Passau, kteří mi umožnili realizovat výuku a poskytli mi věcné rady a podporu.

Anotace

Tato diplomová práce se zabývá problematikou zavedených integračních postupů v inkluzivním vzdělávání. Jako cílová země pro zpracování byla vybrána Spolková republika Německo. První část práce se zabývá obecnými fakty ohledně migrace cizinců do Německa s ohledem na aktuální dění. Dále je zpracována tematika integrace, kde jsou zmapovány všeobecné integrační snahy jak státu, tak organizací a dobrovolných jedinců. Zde se plynně přechází k problematice poskytování jazykových kurzů a samotnému inkluzivnímu vzdělávání dětí cizinců. Tyto teoretické části jsou doplněny o reálné postřehy z německého prostředí. Poslední pasáž teoretické části je věnována mnohojazyčnosti s důrazem na výuku cílového jazyku ve třídách cizinců, kvalifikaci a kompetentnost pedagogů, principy a metody výuky jazyka jako jazyka druhého relevantní pro tyto třídy.

Praktická část této práce vychází ze zpracovaných teoretických poznatků, kde je dle těchto pravidel vytvořen model konceptu výuky dětí cizinců. Je zde zohledněn především interkulturní aspekt a co nejintenzivnější předání informací. Tato část je zakončena popisem průběhu vyučování, které bylo realizováno v praxi.

Klíčová slova: Spolková republika Německo, migrace, integrace, inkluzivní vzdělávání, mnohojazyčnost, němčina jako druhý jazyk.

Abstract

The thesis deals with the issue of the integration of established practices in inclusive education. As a target country for processing has been selected the Federal Republic of Germany. The first part deals with basic facts about migration of foreigners to Germany with the respect of current events. It also addresses the topic of integration, where are mapped the general integration efforts from the government, organizations and volunteers. Then the thesis is focused on the issue of provision of language courses and inclusive education for children of foreigners. These theoretical parts are complemented by real observations from the German environment. Final theoretical part is about multilingualism, with an emphasis on teaching the main language in the classes for foreigners, qualification and competence of teachers, principles and methods of teaching the second language which is relevant for these classes.

The practical part creates the concept of teaching immigrant children by using theoretical information. It includes intercultural aspects and the most intensive way, how to transmit the information. Last part contains description of teaching course, which was implemented in practice.

Keywords: Federal Republic of Germany, immigration, integration, inclusive education, multilingualism, German like second language

Obsah

1 Úvod	8
2 Migrace	9
2. 1 Charakteristika migrace ve 20. a 21. století ve Spolkové republice Německo	10
2. 2 Popis situace v České republice	13
2. 3 Podpora legální migrace na evropské úrovni	14
2. 4 Německá azylová politika	15
2. 5 Přistěhovalectví v číslech	19
3 Integrace cizinců	21
3. 1 Všeobecné aktuální integrační snahy v Německu	22
3. 2 Přehled spolků a nadací angažovaných v azylové politice	25
4 Integrace skrz vzdělání	28
4. 1 Jazykové kurzy pro migranty	28
4. 2 Inkluzivní výuka ve státních zařízeních	34
4. 4 Hospitace ve třídě DaZ na základní škole Heidenhof Passau	38
5 Mnohojazyčnost jako trend novodobé Evropy	42
5. 1 Mnohojazyčnost ve vyučování.....	43
6 Němčina jako druhý jazyk, DaZ	45
6. 1 Odborné vzdělání v DaZ a kompetence učitele	46
6. 2 Obecná kritéria pro DaZ vyučování.....	50
6. 3 Metody výuky druhého/cizího jazyka	52
7 Praktická část	57
7. 1 Přehled zvolených témat	59
7. 2 Téma č. 1, Poznáváme naše město.....	60
7. 2. 1 Vyučování - Stavíme město a poznáváme budovy a instituce města Pasov.....	61
7. 2. 2 Vyučování - Bezpečná cesta do školy	64

7. 2. 3 Závěrečná část, prožití – Výlet do města	66
7. 3. 1 Téma č. 2 - Jdeme nakupovat	68
7. 3. 2. Vyučování – Co máme dnes k svačině?.....	69
7. 3. 3 Vyučování – Co si chci dnes koupit?.....	71
7. 3. 4 Závěrečná část, prožití - Nakupování na farmářském trhu.....	73
8 Použití konceptu v praxi na škole	74
9. Závěr	78
Seznam použité literatury a zdrojů	80
Literatura	80
Internetové zdroje	82
Přílohy	86
Grafy	86
Tabulky.....	88
Obrázky	88

1 Úvod

Lidé jsou odjakživa spjati se stálým putováním po světě a migrace nevymizela ani po dlouhých staletích. Vždy je zde nějaký impuls, který tyto lidi vede k přestěhování svého středobodu života. Ať už je to impuls lepší ekonomické vidiny pro své děti anebo útěk před hrozícím násilím a újmou na životě. Tak jako tak je naší povinností, pokud si jedinec vybere naši zemi a splní stanovené podmínky, umožnit mu důstojný a plnohodnotný život. Pro úspěšnou integraci musí být samozřejmě otevřené obě strany. Tímto procesem migrace procházejí ve velké míře děti, které se sice adaptují rychleji nežli dospělí, ale pokud se jedná o uprchlíky, kteří mnohdy podnikají velmi nebezpečné cesty, je zde také riziko psychického ovlivnění na celý život. Proto je velmi důležité mladé lidi podporovat a nabídnout jim dostatečné vzdělání. Těm, kteří jsou povinni plnit povinnou školní docházku, i těm, které je potřeba kvalifikovat pro budoucí povolání. Jak je již vidno z názvu mé diplomové práce, bude se věnovat právě integračním metodám a vzdělávání dětí cizinců.

Toto téma diplomové práce propojuje všechny mé studované aprobace, a stává se tak pro mě velmi přínosným z mnoha stran. Jako cílovou zemi pro zpracování mé práce jsem si vybrala Spolkovou republiku Německo a v následujících řádcích se pokusím vylicít fakta o této problematice v této zemi. Má volba byla ovlivněna tím, že Německo má velmi bohatou migrační historii a je díky zkušenostem již o mnoho kroků před některými evropskými zeměmi. V aktuálním dění uprchlické krize sehrává Německo velkou roli, kdy velká část migrujících míří právě sem, což s sebou přináší velké výzvy a zodpovědnost. Dalším důvodem volby byla i má spjatost se zemí, kdy se mé příbuzenstvo rozhodlo v zemi také trvale žít a procesem integrace si také muselo projít, a hlavně to, že jsem měla v posledních letech možnost studia v zahraničí, ve Spolkové republice Německo, a mohla jsem tak sledovat dění a sbírat informace přímo v cílové zemi.

Po zpracování teoretických informací, které jsou seřazeny od základních pojmů, jako je migrace, integrace, integrace skrz vzdělání až k metodám výuky speciálních tříd dětí cizinců, představím svůj vlastní návrh konceptu vyučování, který bude proces integrace plně podporovat. Vytvořený koncept se pokusím realizovat v praxi v jedné ze tříd cizinců a následně sepiší krátkou zprávu o průběhu vyučování.

2 Migrace

Abychom mohli dobře proniknout do problematiky této diplomové práce, je nutné se ohlédnout za základním fenoménem, který integraci cizinců předchází, a to samotnou migrací. Proto v následujících řádcích tento pojem podrobněji vysvětlím a pokusím se o historické přiblížení migračních tendencí ve Spolkové republice Německo, s odkazem na stručný vývoj v České republice. Dále se v této kapitole zaměřím na konkrétní oblasti procesu migrace, jako je azylová politika jak v Evropě, tak ve Spolkové republice Německo, kde bude podrobněji popsán průběh azylového řízení. Pro komplexní ucelení představy četnosti migrantů přicházejících do Německa bude na konci kapitoly zpracován stručný přehled statistik z posledních let.

Slovo migrace pochází z latinského slova migrare nebo migratio a je do českého jazyka překládáno jako přesouvat se, putovat a stěhovat se. Již tento překlad je vše říkající, avšak slovníky cizích slov vysvětlují migraci podrobněji, a to ve většině případů jako pohyb lidí z jednoho místa na druhé, tam, kde se chtějí usadit. Ač tyto výroky působí jednoduše, je migrace ve své podstatě velmi složitým a rozmanitým fenoménem. Pokud se podíváme na migraci z širšího pohledu, můžeme evidovat vnitřní a mezinárodní migraci. O vnitřní migraci se jedná v případě, že lidé cestují za lepším bytím, aniž by překročili hranici svého státu, je naprosto přirozeným průběhem života obyvatel států a je také společností bez problémů akceptována. O jiný případ migrace, mezinárodní, se jedná ve chvíli, kdy dotyčný překračuje hranice států. Zde je průběh již komplikovanější a nese s sebou mnoho povinností a mnohdy i komplikací. Tento typ migrace bude pro nás v této práci stěžejní. Další typologií migrace je migrace dobrovolná a nedobrovolná. O nedobrovolnou migraci se často jedná například u zemí s totalitním režimem, kde jsou lidé pronásledováni a hrozí jim určité nebezpečí na životě, nebo v případě, kdy jsou lidé ohroženi ekologickou katastrofou. Poslední klasifikace zohledňuje časový úsek migrace, čili migraci dlouhodobou a krátkodobou.

Tento fenomén pohybu lidí po světě je dlouhodobou záležitostí, která formovala lidské dějiny už od pravěku. *„Migrace je historií světa. Lidé se rodí jako migranti: lidská evoluce je neoddělitelně spjatá se samotným aktem přesouvání se z jednoho místa na druhé*

*a následné adaptace na nové prostředí.*¹ Lidé se přirozeně přesouvali po kontinentech napříč staletími z různých důvodů. V dnešní době však vzrůstá zájem o fakta ohledně migrace nejen u vědců, ale i u širší veřejnosti, které se toto dění nepochybně týká. Proto se tato tematika projednává na mnoha polích působnosti, tedy jak v politické, ekonomické, tak i sociální a pedagogické sféře a dalších. Tento zájem o problematiku migrace je důsledkem stále většího pohybu lidí mezi zeměmi. Lidé opouštějí své domovy kvůli možnosti lepšího bytí v jiných zemích, kde doufají v lepší pracovní příležitosti, ale i v lepší budoucnost svých dětí díky poskytnutému vzdělání. Největší eskalaci migrace zažíváme právě v těchto dnech roku 2015 a 2016, kdy díky aktuálním událostem na východě je problematika migrace denně skloňována v mnoha zemích nejen Evropské unie, a to jak ve vládních orgánech, médiích, tak i veřejnosti. Počet těchto migrantů každým dnem rapidně narůstá, a přináší tak mnoho problémů pro obě strany, kdy není možné zajistit optimální podmínky a situaci přehledně koordinovat. Proto mluvíme o tzv. uprchlické krizi.

Spolková republika Německo se stala po obnovení struktur po druhé světové válce oblíbenou cílovou zemí mnoha tisíců migrantů. Německo se dokázalo vypracovat na velmi dobrou ekonomickou úroveň, kdy patří mezi ekonomicky nejúspěšnější, a tedy i nejvlivnější státy Evropské unie. Panuje zde velmi silný sociální systém v podobě štědré podpory, jako jsou dávky a příspěvky, které poskytují dobré podmínky pro začátek důstojného a kvalitního života v nové zemi. I z tohoto důvodu je Německo aktuálně nejžádanější cílovou zemí k udělení azylu a velká část migrantů míří právě tam.

2. 1 Charakteristika migrace ve 20. a 21. století ve Spolkové republice Německo

Jak již bylo výše naznačeno, má Německo výraznou migrační historii. My se v následujících řádcích zaměříme na relativně nedávné události, které populaci v Německu ovlivňují určitou měrou dodnes. Do tohoto období spadají obě světové války, které byly významnými impulsy, proč se v Německu migrace stále navyšovala. Tyto cesty lidské migrace převážně po druhé světové válce jsou velmi složité. Rozvíjející se poválečná ekonomika znamenala velkou příležitost pro mnoho dělníků, kteří v cizích zemích hledali nové možnosti pro lepší život. Mnoho lidí unikalo před zuřící válkou samotnou a své životy začali budovat

¹ KING, Russell. *Atlas lidské migrace*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2008, str. 8.

jinde. V každém případě i tyto pohyby populací znamenaly změnu charakteru tehdejšího světa a z těchto důvodů vznikala různorodá multikulturní společnost v mnoha zemích. Tím největším příkladem je Německo, kde se dnes setkává mnoho rozdílných národností.

V 19. století střídavě sužovaly německé území války, hladomor, konflikty mezi odlišně věřícími obyvateli a neúspěšná politika, což znamenalo, že mnoho obyvatel se rozhodlo opustit svou vlast a hledat lepší život, a to především v USA. Tyto německé ztráty však později nahradila migrace z okolních států, protože Německo v letech 1890 zažívalo industrializaci, a náhle tak vznikalo mnoho pracovních míst, které místní obyvatelstvo nebylo schopné pokrýt. Proto Německo přijímalo pracovní migranty do pozic v hutnictví a ocelářství, kteří pocházeli především z Polska.²

Po první světové válce a vzniku mírových dohod docházelo v Německu, tehdy nazývaném Výmarskou republikou, k přesídlování a nedobrovolnému vyhošťování, a migrace se tak rapidně snížila.

V letech 1933-1945, kdy probíhala druhá světová válka, se potřeba pracovních sil opět navýšila a Německo se stalo strůjcem nucené emigrace. Ve vzrůstajícím válečném hospodářství bylo zaměstnáno okolo 12 milionů zahraničních nucených pracovníků. Vedle nárůstu pracovních migrantů bylo na území východní a střední Evropy zahájeno osidlování „etnickými Němci“, během kterého bylo místní obyvatelstvo deportováno nebo v početných případech připraveno o život.³

Po těchto událostech bylo Německo rapidně oslabeno a města zničena. Za účelem oživení zničené Evropy, včetně Německa, byla za pomoci Marshallovy finanční injekce započata obnova měst a hospodářství. Během velmi krátké doby se v Německu snížila nezaměstnanost z 11 % v roce 1950 na méně jak 1 % v roce 1961. Vzniklo opět mnoho pracovních míst, která nebylo kým obsadit. Proto se tamější vláda opět uchýlila k tradičnímu modelu zahraničních pracovníků, aby kompenzovala vzniklý nedostatek. Spolková vláda tedy v prosinci 1955 uzavřela s Itálií první dohodu o náborech a zprostředkování pracovních sil. Po této dohodě s Itálií následovaly i další státy, jako Řecko a Španělsko v roce 1960, o rok později Turecko a následovalo Maroko, Portugalsko, Tunisko a Jugoslávie. Tito lidé byli často

² Migrationsgeschichte in Deutschland. *Dokumentationszentrum und Museum über die Migration in Deutschland e. V.* [online]. 2015-12-5 [cit. 2015-12-5]. Dostupné z: <http://www.domid.org/de/migrationsgeschichte-deutschland>

³ Deutsche Migrationsgeschichte seit 1871. *Bundeszentrale für politische Bildung* [online]. 2005-3-15 [cit. 2015-12-5]. Dostupné z: <http://www.bpb.de/gesellschaft/migration/dossier-migration/56355/migration-1871-1950>

bez kvalifikace a pobyt jim ztěžovala také absence řeči, proto zastávali podřadnou a nejniže ohodnocenou práci, kterou němečtí dělníci odmítali vykonávat. Z této situace Němci dokázali dobře profitovat, a dostávali se tak na chtěné kvalifikované pozice. Tyto náboje byly roku 1973 zastaveny za účelem snížení počtu cizinců v rozvíjejícím se Německu. Vláda předpokládala, že již přistěhovalé cizince přinutí k návratu do své země vlastní stesk po domovině, což se ve většině případů nestalo, a hostující pracovní síly tak zůstaly v Německu a postupem času přivedly i své rodinné příslušníky. Poté se počet migrantů do Německa snížil a až v roce 1990, v důsledku rozpadu Sovětského svazu, války na Balkánu a situace v Turecku, se žádosti o azyl začaly navyšovat. Aby Německo tento počet snížil, vešel v roce 1993 v platnost tzv. azylový kompromis, který znemožňoval přístup lidem pocházejícím z klidných zemí.⁴

V 21. století se tendence opět změnila a v roce 2005 byl přijat nový zákon o vymezení migrace, pravidlech pobytu a integrace evropských občanů i cizinců. Tímto se Německo stalo de facto cílovou zemí přistěhovalců. Důležitým bodem tohoto zákona byla integrace, která byla díky tomu spolu s jazykovými kurzy uzákoněna jako povinná úloha státu a občanů.⁵ Od tohoto okamžiku migrace s malými odchylkami v Německu především narůstala. Díky tomuto trendu bylo Německo nuceno aktivizovat veškeré síly, a propracovat tak koncept integrace v mnoha prostředích společnosti, jako je školství, trh práce a majoritní komunita. Tyto výzvy se podařilo dobře zvládnout, a vznikly tak funkční plány, které byly vzorem pro ostatní evropské země.

Avšak v letech 2015-2016 se v důsledku uprchlické krize podmínky změnilly. Tak obrovský počet uprchlíků způsobuje, že tyto standartní koncepty vypovídají a nejsou relevantní pro tak nárazový příliv lidí, které je nutné integrovat. Aktuálně panuje v Německu spíše chaos a prioritou je vyřídít potřebnou dokumentaci o udělení azylu a rozdělit tyto lidi na ty, kteří v zemi zůstat mohou, a na ty, kteří ne. Během průběhu těchto byrokratických potřebností se obyvatelstvo snaží uprchlíky materiálně zajistit v různých multifunkčních budovách. Integrovační snahy se již objevují v podobě různých brožur, knih a jazykových kurzů, které zprostředkovávají alespoň nezbytný základ pro orientaci v zemi. Integrovační strategie se

⁴ Migrationsgeschichte in Deutschland. *Dokumentationszentrum und Museum über die Migration in Deutschland e. V.* [online]. 2015-12-5 [cit. 2015-12-5]. Dostupné z: <http://www.domid.org/de/migrationsgeschichte-deutschland>

⁵ Migrationsgeschichte in Deutschland. *Dokumentationszentrum und Museum über die Migration in Deutschland e. V.* [online]. 2015-12-5 [cit. 2015-12-5]. Dostupné z: <http://www.domid.org/de/migrationsgeschichte-deutschland>

tedy v aktuální době intenzivně projednávají, stále zdokonalují a přizpůsobují nově vzniklým situacím.

2. 2 Popis situace v České republice

Aktuální dění se týká nejen Německa, ale celé Evropy včetně nás. Je neméně jasné, že se s těmito problémy budeme potýkat i v České republice.

“Česká republika nemá dlouhodobou imigrační tradici“⁶, je charakteristická tím, že k nám nepřicházelo takové množství migrantů, jako do Spolkové republiky Německo. V době komunismu bylo obyvatelům zamezeno ve vycestování za hranice státu. Pod pohrůzkou věznění a pokuty byla lidem vnucována politika komunismu, kdy každý, kdo se pokusil opustit vlast, byl označen nekompromisně za zrádce. Právě tento dlouhodobý strach a izolace od okolního světa zapříčinila, že na hojnou migraci nejsme tolik zvyklí, neboť veškeré přesuny nebyly zkrátka možné.

Po roce 1990 se však i u nás podmínky změnila a lidé si postupně začali vybírat i Českou republiku jako cílovou zemi pro jejich nový život. Tak konstatoval ve svém díle i Radostný: „*Po určitou dobu od otevření hranic představovala Česká republika především tzv. transitní zemi, přestupní stanici na cestě na západ. V současné době již tento trend ustoupil a stáváme se zemí cílovou.*“⁷ Naše území tak bylo obohaceno o mnoho různých kultur a Česká republika se s touto tendencí pozvolna vyrovnávala a úspěšně nově příchozí integrovala.

Tento trend tzv. tranzitní země se ovšem v posledních měsících vrátil. Ačkoli naše republika poskytuje relativně dobré podmínky k životu, jsme pro většinu přicházejících migrantů neatraktivní zemí. Náš sociální systém je poněkud omezenější, nežli je tomu u našich sousedů, ke kterým se i přes nás většina lidí snaží dostat. Česká republika je i přes tento fakt schopná se o určité množství lidí postarat. Ačkoli evropská vyjednávání a řešení v podobě povinných kvót této uprchlické krize stále probíhají, je nanejvýš jasné, že tato

⁶ *Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi]*. 2. vyd., aktualiz. Editor Tatjana Šišková. Praha: Portál, 2008, str. 75

⁷ RADOSTNÝ, Lukáš a kol. *Žáci s OMJ v českých školách*. 1. vyd. Praha: METE o. s. sdružení pro příležitosti mladých migrantů, 2011, str. 6

problematika se nás, jakožto člena Evropské unie, komplexně týká, a proto je nutné se na budoucnost připravit

2. 3 Podpora legální migrace na evropské úrovni

S navyšujícím se počtem migrantů bylo zapotřebí stanovit jistá pravidla, která budou chránit jak migranty samotné, tak i majoritní společnost cílového státu. Přijímání ekonomických migrantů je základem legální migrace a je nezbytně nutné se touto problematikou zabývat na evropské úrovni. Evropská unie sjednocuje členské státy v mnoha oblastech, a tak je tomu i v případě azylové politiky. Pokud se jedná o problematiku uprchlictví, jsou pravidla pevně ustanovena v mezinárodních smlouvách: Úmluva o právním postavení uprchlíků, ke které se váže také Newyorský protokol z roku 1967, známý také pod názvem Ženevská úmluva. Státy se tedy těmito dohodami komplexně zavazují k poskytování ochrany. Ovšem v problematice žadatelů o azyl byly v mnoha zemích odlišné předpisy, a tak docházelo ke komplikacím při přijímání přistěhovalců. Prvním krokem k harmonizaci evropské azylové politiky byl tzv. SEAS – Společenský evropský azylový systém. V roce 2014 následoval tzv. Haagský program, z něhož vychází Plán politiky legální migrace, který je z hlediska politických priorit stěžejním a byl již také naplněn. Opatření daná tímto plánem v oblasti legální migrace byla realizována přijetím následujících směrnic:

- Směrnice Rady 2009/50/ES ze dne 25. května 2009 o podmínkách pro vstup a pobyt státních příslušníků třetích zemí za účelem výkonu zaměstnání vyžadujícího vysokou kvalifikaci;
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/98/EU ze dne 13. prosince 2011 o jednotném postupu vyřizování žádostí o jednotné povolení k pobytu a práci na území členského státu pro státní příslušníky třetích zemí a o společném souboru práv pracovníků ze třetích zemí oprávněně pobývajících v některém členském státě;
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2014/36/EU ze dne 26. února 2014 o podmínkách vstupu a pobytu státních příslušníků třetích zemí za účelem zaměstnání jako sezónní pracovníci;

- Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2014/66/EU ze dne 15. května 2014 o podmínkách vstupu a pobytu státních příslušníků třetích zemí na základě převedení v rámci společnosti.⁸

Na tento program také navazuje tzv. Post-stockholmský program, který apeluje převážně na propojení legální migrace s ostatními oblastmi politiky tj. trhem práce, vzděláváním, obchodem a vývojem. Mimo jiné se tento program také zabývá uznáváním zahraničních titulů a kvalifikací, což je shledáváno za velkou komplikaci při přijímání a následné integraci přistěhovalců. Tento problém je však velmi komplikovaný a ani dodnes se nepovedlo nalézt pro zahraniční tituly adekvátní alternativy, a tak mnoho lidem tento stav ztěžuje pobyt v cílové zemi.

2. 4 Německá azylová politika

V dnešní době se počet žadatelů o azyl rapidně navýšil a Německo se potýká s nesčetně žádostmi o azyl, které je nutné co nejrychleji vyřídit. Zde však narážíme na kámen úrazu, protože německá byrokracie, ať se jedná o sebemenší počín, je známá svou složitostí a potřebností mít k veškeré činnosti doložený jistý dokument. Tento fakt způsobuje v aktuální době uprchlické krize velké problémy, a celý proces přijímání uprchlíků tak velmi zpomaluje. V následujících řádkách se pokusím přiblížit, co všechno musí jedinec žádající o azyl podstoupit. Informace, které v následující kapitole použiji, jsem získala na několikadenním symposiu s názvem „*Integrace skrz vzdělání*“ organizovaném univerzitou v Pasově a prezentovaném kvalifikovanou advokátkou.

Všeobecná teze uvedená na stránkách BAMF (Bundesamt für Migration und Flüchtlinge) objasňuje, že cizinec dostává azyl v případě, že je jeho svoboda v původním státě ohrožována kvůli následujícím faktorům: rase, náboženství, státní příslušnosti, příslušnosti k určité sociální skupině či politickému přesvědčení. Nezáleží přímo na tom, zda konkrétně žadatel disponuje těmito znaky, nýbrž je rozhodující, že jsou tyto znaky vlastní jeho pronásledovateli. Tento fakt je při rozhodování o aktuálních azylových žádostech rozhodující. V roce 2015 přicházeli lidé především ze Sýrie, Albánie, Kosova, Afganistánu, Iráku, Iránu a

⁸Azyl, migrace a integrace. *Ministerstvo vnitra České Republiky* [online]. 2015-12-8 [cit. 2015-12-8]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/migrace-novy-clanek-890951.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d>

Eritrey. V důsledku obrovského počtu lidí toužících se usadit v Německu bylo nutno přijmout tzv. ochranné kvóty (Schutzquoten)⁹, v nichž je jasně stanoveno, které země mají přednostní právo o udělení azylu, a to právě z důvodu politického charakteru jejich rodné země. Aktuálně mají velmi dobré šance lidé ze Sýrie, Iráku, Iránu a Eritrey.

Migranti jsou však povinni požádat o azyl v první bezpečné zemi, do které se dostali. V případě Německa se takto děje v minimech případů, a proto je těmto lidem místo oficiálního azylu udělována tzv. doplňková ochrana. O tuto ochranu je žádáno v případě, kdy nejsou splněny podmínky pro udělení azylu, ale i přesto se jedná o jasný případ porušování lidských práv. Celkový průběh požádání o azyl je velmi zdlouhavý, k úspěšnému vyjádření je nutné podniknout mnoho kroků a uprchlíky stojí mnoho sil. Tento průběh pro lepší představu dění v Německu dále popíši.

Průběh registrace žadatele o azyl

Po příchodu do Spolkové republiky Německo čeká žadatele zdlouhavý proces, ve kterém se začínají díky čestnosti žadatelů ukazovat problémy. Žadatel je povinen učinit mnoho kroků, které si dále objasníme. Tento průběh je velmi zdlouhavý, a tak po náročné cestě do cílové země je žadatel vystaven dalšímu psychickému nátlaku, který se však snaží pro svou lepší budoucnost úspěšně podstoupit. Velkou překážkou je zde také častá absence jazykových znalostí, díky čemuž dochází k častým nesrovnalostem a žadatelé často nejsou schopni úkoly splnit. Ani překladatelé tuto práci nestíhají, a mnoho žadatelů tak na tento fakt doplácí, jejich řízení je stále prodlužováno, což zpomaluje i celý průběh přijímání uprchlíků.

Po příjezdu se musí dotyčná osoba nejprve zaregistrovat u čtyř následujících institucí:

Spolková policie (Bundespolizei)

Policie se nejprve dotazuje, zda dotyčný vlastní osobní doklady a vízum. Pokud tomu tak není, je tento případ zaslán na úřad, kde je vyhodnoceno, zda dotyčný zaplatí pokutu a bude poslán do země, kde byl prvně evidován v systému. Žadatelé o azyl tuto pokutu neplatí a je s nimi vedeno další řízení. Následuje stručný dotazník o základních informacích. Žadatel je tímto zaveden do systému.

⁹ Was heißt gute Bleibeperspektive. *Bundeamt für Migration und Flüchtlinge*[online]. 2015-12-8 [cit. 2015-12-8]. Dostupné z: <http://www.bamf.de/SharedDocs/FAQ/DE/IntegrationskurseAsylbewerber/001-bleibeperspektive.html>

Spolkový úřad pro migraci a uprchlíky (BAMF)

Následuje registrace na Spolkovém úřadě pro migraci a uprchlíky, kde tímto začíná jednání o udělení azylu a možnosti zůstat v zemi. Žadatelé jsou sejmuty otisky prstů, které jsou následně zavedeny do Eurodacu, jehož cílem je srovnání otisků prstů žadatelů o azyl a zároveň i některých kategorií ilegálních přistěhovalců. Tento úřad také rozhoduje o tom, kam se lidé přidělí. Pokud se jedná o rodinu, je společný přesun povolen pouze tzv. Kernfamilie, do které se dle německých úřadů nepočítá například zletilá dcera. Z města do města tak může putovat pouze otec/matka s nezletilými potomky, a dospělá dcera tak musí zůstat v prvním městě příchodu, pokud není určeno jinak.

Vláda (Regierung)

Dalším potřebným krokem je registrace u spolkové vlády. Zde je vyřizován Dublinský protokol. Protože žadatel může žádat o azyl pouze jednou, je zjištěno, ve které zemi byl dotyčný prvně zaevidován do systému. Pokud se tento fakt potvrdí, je Německo povinno tuto zemi kontaktovat a zprostředkovat přesun. Zde narážíme na problém. Vyřízení těchto dokumentů je často velmi zdlouhavé a dle německého zákona ten, kdo pobývá v Německu více jak 6 měsíců (v případě pobytu v nemocnici či vězení se délka zvyšuje na 18 měsíců), nemůže být již poslán pryč. Dále je také prováděn tzv. clearing, při kterém je zjišťována zdravotní způsobilost, věk a průběh cesty z domoviny.

Cizinecký úřad (Ausländerbehörde)

Posledním místem, kde je žadatel registrován, je cizinecký úřad daného okresu. Žadatelům je zpravidla zasílána pozvánka pro interview v podobě dopisu. Tento rozhovor je pro žadatele velmi důležitý, proto ve městech působí lidé, kteří jim pomáhají s přípravou, aby vše proběhlo v pořádku a nejlépe s pozitivním výsledkem. Pohovor probíhá vždy s jedním úředníkem, který má na starost pouze jednu zemi. Pro žadatelky jsou pro rozhovor k dispozici ženy. Je kladeno 25 velmi detailních otázek. Nejprve se jedná o základní informace a poté následují rozsáhlejší otázky, na které může dotyčný odpovídat, jak dlouho je potřeba. Jsou to otázky typu: proč se vydal právě do Německa, proč žádá o azyl, co by se stalo, kdyby se vrátil zpět domů.

Teprve poté, co jsou všechny tyto kroky řádně provedeny, rozhodne spolkový úřad o osudu žadatele. Podle nashromážděných informací a jejich vyhodnocení je možné dosáhnout následujících pěti rozhodnutí:

Udělení azylu

Jak již bylo zmíněno, azyl dostávají ti, kteří se ocitli v Německu jakožto v první bezpečné zemi. To by v praxi znamenalo, že žadatel například přiletěl letadlem a ocitl se rovnou v Německu, bez překročení jiných státních hranic. Takových lidí je ovšem velmi málo, cca 1 %.

Uznání statutu uprchlíka (Flüchtlings Anerkennung)

Uprchlícké uznání neboli také mezinárodní ochranu dostávají žadatelé, kteří do Německa nedorazili jako do první bezpečné země. V takovém případě dotyčný dostává modrý doklad, kterým se prokazuje, a je mu povolen pobyt po dobu tří let. V této době má dotyčný možnost požádat o přijetí jeho rodiny (Kernfamilie), ta po schválení dostává vízum.

Doplňková ochrana (subsidiärer Schutz)

Tato ochrana je udělována v případě, pokud žadatelé nedosáhli určitými podmínkami k udělení azylu ani uznání statutu uprchlíka, ale v jejich zemi se prokázalo individuální pronásledování a ohrožení na životě. Dotyční dostávají šedý doklad a jejich povolení k pobytu je jeden rok.

Zákaz přemístění (Abschiebungsverbot)

Je adekvátní pro případy, u kterých se neprokázalo politické pronásledování, avšak z humanitního hlediska, například kvůli zdravotním podmínkám, jej nelze poslat zpět. Pokud tito lidé prokáží svou identitu, dostávají pobytovou kartu (Aufenthaltskarte) a je jim umožněn roční pobyt, který mají možnost si prodloužit.

Negativní rozhodnutí

Pokud se úřady k žádosti negativně vyjádří, je dotyčný povinen do 13 dní opustit stát. V druhém případě je možné se k tomuto rozhodnutí odvolat a vyhoštěný dostává tzv. Duldung – prodloužení lhůty k opuštění státu. To v případě, že je dotyčný například dlouhodobě nemocný či se narodil potomek. O toto Duldung je možné žádat opakovaně, a tak existují případy, kdy lidé s tímto dokumentem žijí na území Německa již např. 15 let. Tento stav však neposkytuje žádné perspektivy k integraci a osobnímu růstu.

Každý žadatel má právo požádat o přehodnocení, pokud s rozhodnutím není spokojen. O přehodnocení je také možné žádat kdykoli během života, pokud se situace v mateřské zemi změnila a je možné, že se přistěhovalci zvýší šance získat jiný z dokumentů o pobytu. Například vzniklá hrozba Islámského státu zvyšuje šance těm, kteří přišli již před

několika lety a měli do této doby pouze Duldung. V takovém případě stát žádosti přehodnotí a dotyčný může získat oficiální uznání o pobytu – uprchlické uznání či doplňkovou ochranu.

2. 5 Přistěhovalectví v číslech

Proto, abychom si dotvořili představu ohledně migrace v Německu a mimo jiné si také uvědomili nutnost následné integrace příchozích lidí, provedu v následujících řádcích rešerši dostupných dat a statistik, které uvádí německý Spolkový úřad pro migraci a uprchlíky. V této podkapitole bude vypracován vývoj migrace v několika desetiletích, dále budou zmíněny země, ze kterých Německo nejčastěji eviduje příchozí migranty, a také které ze spolkových zemí Německa jsou pro migranty nejatraktivnější. V neposlední řadě se s ohledem na problematiku mé diplomové práce také budu věnovat tomu, jaké věkové kategorie do Německa přicházejí, a zaměřím se i na případ tzv. nezletilých osob bez doprovodu.

V příloženém grafu číslo jedna, žádosti o azyl, můžeme sledovat průběh migrace od roku 1990. Od roku 1953 zažádalo v Německu o azyl 4,6 milionů lidí, z toho 3,7 milionů lidí zažádalo a azyl od roku 1990. Z těchto údajů je jasné, že období od roku 1990 znamenalo v historii migrace velké proměny a nárůst oproti předešlým rokům. Po roce 1993, kdy dosáhl počet žádostí o azyl 438 191, se tato stoupavá tendence opět začala snižovat a například v roce 2008 zaznamenalo Německo pouze 28 018 žádostí. Aktuální světové dění ale způsobilo to, že od roku 2014 začaly opětovně žádosti o azyl rapidně stoupat, až v roce 2015 eskalovaly do alarmujících čísel. V roce 2014 se jednalo o 202 834 žádostí o azyl a v následujícím roce počty stouply takřka až k půl milionů žádostí, přesněji 476 649. Tyto dva roky tedy specifikuje nárůst žádostí o neuvěřitelných 135 %. V roce 2016 jsou tendence opět klesající, avšak stále se drží v několikaciferných hodnotách.

Pokud se zaměříme na seznam zemí, ze kterých migranti většinou přicházejí, vidíme i tam jisté proměny napříč jednotlivými roky. V roce 2000 obsazovaly první příčky, hodnoty okolo 14 %, tyto země: Irák, Jugoslávie a Turecko. O pět let později se jednalo o Srbsko, Turecko a Irák a v roce 2010 nejvíce žádostí o azyl podávali migranti z Afganistánu, Iráku a Srbska. V tomto přehledu prvních třech příček během patnácti let můžeme pozorovat jisté

opakující se tendence. Rok 2015 je však odlišný a země, odkud lidé přicházejí, se velmi obměnily. Z dalšího grafu můžeme vyčíst, že první příčku obsazuje s 35,9 % Sýrie, následuje s 12,2 % Albánie. Okolo 7 % žádostí o azyl podávají migranti z Kosova, Afganistánu a Iráku. A s nižšími procenty následují Srbsko, Eritrea, Makedonie a Pákistán.

V Německu již několik let fungují přerozdělovací kvóty, které rozdělují migranty do jednotlivých spolkových zemí dle jejich aktuální kapacity, možností a perspektiv do budoucnosti. Tyto kvóty podléhají tzv. *Königsteiner Schlüssel*. Každé spolkové zemi je tak určen počet migrantů, které musí přijmout a integrovat. Tyto informace a přiloženou mapku jsem do mé práce zařadila z důvodu, aby bylo vidno, které spolkové země mají s následnou integrací díky četnosti migrantů velké zkušenosti a kde je proces integrace dobře propracován. Na mapce revidující data z roku 2016 můžeme dle barevného rozlišení pozorovat, že nejvíce migrantů je přiřazováno do spolkové země Nordrhein-Westfalen, a to cca 21 % migrantů. Je obecně známo, že tato spolková země je průmyslově velmi vyspělá a je zde soustředěna velká část silné ekonomiky Německa. Na malém území se zde také koncentrují jedny z největších měst, které poskytují mnoho možností pro nové obyvatele. Následují spolkové země Baden-Württembersko a Bavorsko. Bavorsko, jak je vidno z 15,5 %, je migrační politikou a následnou integrací velmi zasaženo. Je také tou spolkovou zemí, ve které jsem realizovala hospitace, rozhovory a sbírala ostatní informace. Třetí příčku v hodnotách rozdělených migrantů obsazuje Hesensko, Sasko, Berlín a Dolní Sasko. Ostatní spolkové země se pohybují okolo 3 % a méně.¹⁰

Posledními číselnými fakty, kterým se budu věnovat, je počet migrantů dle věkových kategorií v roce 2015. Třetí přiložený graf nám jasně dokazuje, že obecně do Německa přichází nejvíce mladá generace do 35 let. Největší počet přicházejících migrantů je však ve věku pod 16 let. Některé z těchto dětí jsou tzv. nezletilí bez doprovodu, kterých v posledních letech velmi přibýlo. V roce 2014 se jednalo o 4 399 dětí bez doprovodu, o rok později stoupl tento počet na 14 439. Tato fakta dokazují to, proč je vývoj a pokrok v inkluzivním vzdělávání tak důležitý. Nejen že je nutné poskytnout jazykové a integrační kurzy všem migrantům, ale je také nesmírně důležité vyvíjet postupy ve vzdělávání, kvalifikaci a praxi pro následné pracovní příležitosti.

¹⁰Verteilung der Asylbewerber. *Bundesamt für Migration und Flüchtlinge*. [online]. [cit. 2016-4-10]. Dostupné z: <http://www.bamf.de/DE/Migration/AsylFluechtlinge/Asylverfahren/Verteilung/verteilung.html>

3 Integrace cizinců

Snaha integrace cizinců byla v Německu vždy prioritou a s aktuálními změnami se tato snaha stále zvyšuje. Integraci definuje Nový akademický slovník jako scelení, ucelení, sjednocení¹¹, v nejlepším případě tedy úplnou asimilací minoritní společnosti s majoritní. Dana Moree integraci popisuje takto: „*Jedná se vždy o situaci, kdy jako jednotlivec vstupují do nového prostředí, s kterým se učím dohromady fungovat, do kterého se snažím zapadnout.*“ Dále hovoří o tom, že v této situaci přichází vždy stejná otázka a to: „*Co ze svých původních zvyků si mohu uchovat a v čem je potřeba se přizpůsobit? Jak mě tato nová událost změnit?*“¹² Zde se setkáváme s rétorickým problémem, kdy mnoho zainteresovaných osob slovo integrace odmítá, a to z důvodu, že je kvůli co největšímu začlenění do majoritní společnosti potlačován charakter osobnosti a chování cizince. Proto mnoho lidí nahrazuje tento termín termínem inkluze. Slovo inkluzivní definuje ABZ slovník cizích slov jako začleněný, zahrnutý, uzavřený¹³. Termín integrace je ovšem obecně zažitý a veřejnost jej tímto způsobem nevnímá. Kde však je termín inkluze používán čím dál více, je oblast vzdělávání, která se stává důležitým výzkumným tématem. Inkluzivní vzdělávání se netýká pouze cizinců s absencí cizího jazyka, ale také například postižených dětí či dětí s mentálními disfunkcemi. Ve svém pedagogickém díle uvádí Spilková tuto definici: „*Inkluzivní vzdělávání znamená spravedlivý a rovný přístup ke vzdělávacím příležitostem pro všechny děti bez výjimky. Je kladen důraz na solidaritu, pospolitost, spolupráci a vzájemnou pomoc, spoluúčast na vlastním rozvoji, učení prostřednictvím podnětného prostředí a kvalitních učebních situací.*“¹⁴ V inkluzivním přístupu jde tedy o to, že je k takovým lidem přistupováno jako i individu, které má své potřeby a specifické vzorce chování. Systém se ho nesnaží striktně přetvořit tak, aby splynul se společností, ale snaží se s ním a jeho individualitou pracovat a přizpůsobit podmínky tak, aby mohl být sám sebou a ve společnosti i za těchto okolností kvalitně fungovat.

Jak můžeme z výše uvedených statistických údajů vyčíst, je aktuálně pro Německo situace s počty přistěhovalců alarmující. Proto je také velmi důležité, aby se kompetentně

¹¹ Kolektiv autorů. Nový akademický slovník cizích slov A-Ž. Praha: Academia, 2009, s. 355.

¹² MOREE, Dana. *Základy interkulturního soužití*. Vydání první. Praha: Portál, 2015, str. 164

¹³ Hledání ve slovníku. *ABZ slovník cizích slov* [online]. [2015-12-20]. Dostupné z: http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/hledat?cizi_slovo=inkluzivn%C3%AD&typ_hledani=prefix

¹⁴ Spilková, V. a kol.. *Proměny primárního vzdělávání v ČR*. Praha: Portál, 2005.

způsobilé orgány vynasnažily situaci držet pod kontrolou, nastolit jasné a účelné řešení, a urychlit tak kvalitní integraci všech migrantů. Uprchlíká krize však má natolik rychlý průběh a do Německa proudí tak početné masy migrantů, že je nemožné tuto situaci plně držet pod kontrolou. V tuto chvíli je největším problémem, co se integrace týče, odborný personál, který by se dovedl postarat o takové množství lidí. Německo však z mého pohledu s touto situací bojuje statečně a musím obzvláště zdůraznit solidaritu obyvatel, kteří se aktivně angažují a dobrovolně pomáhají tam, kde je aktuálně třeba. Jak konstatovala na jedné z konferencí kancléřka Angela Merkel: „*Wir schaffen das!* My to zvládneme!“, tak se také němečtí občané společně angažují.

3. 1 Všeobecné aktuální integrační snahy v Německu

Situace před červencem 2015 byla v Německu poměrně stabilní. Německo platilo za jednu z mála evropských zemí, kde byl integrační systém velmi dobře propracován, stále vylepšován, a byl tak inspirací pro ostatní evropské země, které s touto problematikou neměly takové zkušenosti. V roce 2012 Německo vytvořilo konečnou a zdokonalenou verzi Národního akčního plánu pro integraci, v přesném znění *Nationaler Aktionsplan Integration*. Tento plán se řídí zásadním výrokem: „My již nemluvíme o migrantech, my mluvíme s migranty“. Z toho vychází i celá německá integrační politika, která chce docílit rovné účasti všech obyvatel Německa, sdružení a organizací migrantů a zdůrazňuje potřebu společné spolupráce. Tento plán definuje tři základní cíle, které pak aplikuje v různých sférách, například ve vzdělávání, trhu práce, zdraví a péče, jazykových kurzů, médiích, kultuře a dalších. Prvním cílem je posílit individuální podporu a rozpoznat potenciál dětí, dospívajících a mladých dospělých. Dalším cílem je zlepšení uznávání zahraničních osvědčení a titulů, což bývá velkým problémem nejen v Německu, známém svou byrokratickou složitostí, ale také i u nás, v České republice. Třetím cílem je pak zvýšení podílu migrantů ve veřejné správě jak ve státě, tak ve spolkových zemích¹⁵.

Do nedávné doby byl tento plán plně funkční a nesl dobré výsledky, avšak aktuální dění z roku 2015 a 2016 Německo staví do komplikované situace, kdy je v takovém množství migrantů a personální síle velmi složité tento zavedený standart udržet. I tak se dle mého

¹⁵ Nationaler Aktionsplan Integration. *Die Bundesregierung* [online]. [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: http://www.bundesregierung.de/Webs/Breg/DE/Bundesregierung/BeauftragtefuerIntegration/nap/nationaler-aktionsplan/_node.html;jsessionid=5D5460217D8A3FA4BE9C02A0406FAEDB.s2t2

názoru Německo s touto situací relativně dobře vyrovnává. Hlavní motto „spolupráce občanů“ se výrazně posiluje, vznikají nové dobročinné organizace a spolky a lidé se dobrovolně angažují, kde se dá.

Po příchodu uprchlíka do Spolkové republiky Německo je prvním a nejdůležitějším počinem najít dotyčnému ubytování. Například ve městě Pasov byl ve víceúčelové hale zřízen provizorní tábor. Tato hala poskytuje velmi dobré podmínky, protože je velmi dobře vybavená, poskytuje pevnou střechu nad hlavou a v době zimy je možné ji vytápět. Tak je tomu v mnoha německých městech, ve kterých jsou podobná místa pro vytvoření dočasných táborů. Pokud ne, jsou vystavovány velmi kvalitní stany, které tyto haly relativně uspokojivě nahradí. I tak je však nejen v Pasově málo ubytovacích míst, proto vznikají skupiny dobrovolníků, kteří se o některé z uprchlíků starají a snaží se hledat stále více míst, kde by bylo možné tyto lidi důstojně ubytovat. Zde si dovolím vsunout osobní zkušenost, kdy i já jsem se v době mého pobytu v Pasově zapojila do dobrovolných prací a osobně jsem se účastnila výpomoci v pasovské víceúčelové hale. Má práce spočívala v třídění a poté rozdělování hmotných darů, které byly do haly dovezeny. Jednalo se převážně o oblečení a hračky, které děti přijímaly s velkým nadšením. Práce v tomto objektu byla dobře organizována a za mého působení panovala poklidná atmosféra. Při této příležitosti jsem se pokusila oslovit několik uprchlíků, avšak v době mého působení se v táboře nevyskytovali lidé se znalostí anglického jazyka, proto mi jazyková bariéra rozhovor neumožnila.

Po přiřazení ubytování následuje registrace, kterou jsme si popsali již v kapitole o migraci. Dalšími nejdůležitějšími kroky začátku integrace je zprostředkování možnosti osvojení si jazyka, kterému se budeme věnovat v poslední části teoretické práce, a dále umožnění pracovní činnosti. S potřebným povolením a nahlášením se na pracovním úřadě (*Bundesagentur für Arbeit*) mohou cizinci již po třech měsících pobytu v Německu začít pracovat. Obecně platí, že je v Německu k dispozici dostatek pracovních míst, avšak zaměstnavatelé jsou zde opatrní a uprchlíkům ohledně pracovního nasazení nedůvěřují. Tak jsou těmto lidem přiřazovány podřadnější práce, které němečtí občané nechtějí vykonávat. Po 15 měsících práce a dostatečné jazykové vybavenosti je možné začít tzv. *Ausbildung*, vyučení se v určitém oboru, nebo začít studovat odborné školy. Studium na těchto školách je však zpoplatněno, tudíž je mnohdy z důvodu nízkého platu nereálné. Tuto situaci se snaží některé organizace zlepšit, a nabídnout tak uprchlíkům možnost pracovního vzestupu.

Pracovní úřad započal v některých spolkových zemích program s názvem „Perspektivy pro uprchlíky“¹⁶, kde vyhledává firmy, které jsou ochotny uprchlíkům poskytnout dobré pracovní příležitosti a kvalifikaci. Dalším aktivně zapojenou organizací je KOFA-zajištění pracovních sil pro malé a střední podnikatele (*Fachkräftesicherung für kleine und mittlere Unternehmen*¹⁷). Tato organizace započala program integrace uprchlíků, kde poskytuje důležité informace, hledá možná pracovní místa a pomáhá se zajištěním vyučení či praktik. Je zde možné najít i online příručku s radami jak postupovat, aby se proces pracovní integrace povedl.

Uprchlíci jsou od státu také v podobě měsíčního kapesného finančně podporováni. Tato suma je spočítána jako existenční minimum pro život v Německu. Pokud se jedná o samotnou osobu, činí příděl 404 euro měsíčně, pokud jsou to manželé, dostává každý 304 euro. Tento příděl je určen pro základní potřeby, jako stravu, ubytování a oblečení, a dále i pro minimum k normálnímu životu, k čemuž patří například mobilní tarify a zábavné instituce, jako kino či veřejný bazén. V mnohých těchto institucích bylo pro uprchlíky sníženo vstupné, aby si tyto aktivity mohli dovolit, aby tak lépe poznali místní kulturu a co nejrychleji se začlenili. Pro lepší orientaci v nové zemi a poznání její kultury, hodnot a vzorců chování jsou pro uprchlíky vydávány různé brožury a knihy. Jednou z knih, se kterou jsem se osobně setkala, byla: *Deutschland, erste Informationen für Flüchtlinge*¹⁸ (Německo, první informace pro uprchlíky) od nakladatelství Herder, kterou vytvořila organizace Konrad Adenauer. Tato kniha je psaná dvojjazyčně – německy, arabsky. Je velmi přehledná a jsou zde uvedeny základní informace, které je nutno jakožto obyvatel nejen Německa, ale celé Evropy znát. První kapitola se věnuje obecným informacím o zemi a lidech v ní žijících, jsou to například forma státu, právní systém, země, obyvatelé, náboženství, hospodářství, doprava, dějiny, kultura a společnost. Další kapitola se věnuje důležitým informacím vedoucím k lepšímu pochopení státu a společnosti. Zde jsou projednávány termíny jako svoboda, svoboda náboženství, práva a zákony a mimo jiné také kapitola o ilegální migraci a provinění proti zákonům o pobytu. Poslední kapitola se věnuje praktickým informacím, které uprchlíkům usnadňují příchod do cizího města. Jsou zde tipy na ubytování, levné jídlo a oblečení. Tato kniha se mi zdála velmi praktická i cenově dostupná, bylo ji možné zakoupit ve většině

¹⁶ Perspektive für Flüchtlingen. *Bundesagentur für Arbeit* [online]. [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: <https://www.arbeitsagentur.de/web/content/DE/dienststellen/rdrps/mainz/Agentur/Presse/Presseinformationen/Detail/index.htm?dfContentId=L6019022DSTBAI778886>

¹⁷ Flüchtlinge integrieren. *Fachkräftesicherung für kleine und mittlere Unternehmen* [online]. [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: <http://www.kofa.de/themen-von-a-z/fluechtlinge>

¹⁸ BAHN, Petra. *Deutschland: Erste Informationen für Flüchtlinge*. Freiburg im Breisgau: Herder, 2015.

knihkupectví. Byla zařazena mezi oddělení jazyků a slovníků, kde nechyběl ani dostatečný počet arabsko-německých slovníků. Tato kniha je jedním z mála počinů nadací a spolků, které se v této problematice angažují. Protože tyto nadace znamenají v integraci cizinců nejen v době této uprchlické krize velkou pomoc, jmenuji níže některé z nejhlavnějších a nejčinnějších nadací a spolků.

3. 2 Přehled spolků a nadací angažovaných v azylové politice

Hlavním kritériem pro výběr následujících spolků a nadací bylo, které z nich se v dané problematice nejvíce aktuálně angažovaly a o kterých jsem během svého pobytu v Německu často slýchávala nebo četla v novinách a na online portálech. Výběr těchto spolků a nadací se stručným popisem jejich nejvýznamnějších aktivit a snah nalezneme v následujících řádcích.

Nadace Konrad Adenauer¹⁹

Politická nadace s názvem Konrad Adenauer je jednou z nejvýznamnějších nadací aktivních ve všech spolkových zemích Německa. Její zahraniční pobočky se starají o více jak 200 projektů ve 120 různých zemích světa. Sídlo této nadace je ve městech Sankt Augustin nedaleko Bonnu a v Berlíně. V Berlíně byl také v roce 1998 otevřen nový víceúčelový sál, kde nadace organizuje četné události. Tato nadace je financována převážně ze státních dotací.

V oblasti azylové politiky se tato nadace začala velmi aktivně projevovat. Jak již bylo výše uvedeno, je autorem knihy pro uprchlíky s názvem *Deutschland, erste Informationen für Flüchtlinge*. Jako internacionální aktér přináší tato nadace různé příspěvky ohledně aktuální situace a řeší výzvy, které tato situace přináší. Je také autorem mnoha projektů na podporu uprchlíků a pořádá časté diskuse s odborníky. Aktuálně jsou na programu například tato témata: „uprchlíci v Německu, výzvy, šance a strach“ nebo „vzdělání, práce a budoucnost“.

Nadace Amadeu Antonio²⁰

Tato nadace je aktivní v oblasti iniciativ civilní společnosti o demokratickou kulturu. Striktně se vyslovuje proti nacismu, antisemitismu, rasismu a násilí. Na prvním místě práce

¹⁹ Flüchtlinge. *Konrad Adenauer Stiftung* [online]. [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: <http://www.kas.de/wf/de/21.162/>

²⁰ Initiativen für Zivilgesellschaft und demokratische Kultur. *Amadeu Antonio Stiftung* [online]. [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: <http://www.amadeu-antonio-stiftung.de/die-stiftung-aktiv/projekte/>

této nadace stojí podpora různorodých projektů, ale v některých případech je i sama aktivní. Lidé zapojení do její činnosti reagují především na otázky vznikající kvůli mezerám ve státním a společenském jednání. Společně s partnery a experty projednávají nové metody a snaží se je poté také prosadit v praxi. Nadace tedy organizuje semináře, angažuje se také v pedagogické sféře, pro kterou zpracovává materiály určené učitelům a koncipuje na školách výstavy ověřených projektů.

Protože ne každý občan Německa je s vítací politikou ztotožněn, objevují se časté ataky a násilné činy vůči uprchlíkům. Na popud těchto útoků podporuje nadace Amadeu Antonio projekt *Aktion Schutzschild*. Chce navázat na zkušenosti a úspěšnou práci v mobilizaci a propojení civilní společnosti s cílem odstranit rasistické činy proti uvítací politice a samotným uprchlíkům. Tento program se zabývá otázkami, jak by měla vypadat uvítací politika, jak mohou být aktéři z civilní společnosti mobilizováni a sjednoceni, na co bychom měli dopředu klást zřetel při zajišťování ubytování pro uprchlíky a mnoho dalších. Dalším významným projektem je *Willkommenskultur gestalten*. Již z názvu, který ve volném překladu znamená „nastolení uvítací kultury“, vyplývá i jeho zaměření. Úkolem tohoto projektu je politicky vzdělávat širokou veřejnost a odpovědět na její otázky ohledně uprchlictví. Zaměřuje se především na jednotlivé spolkové země, které nemají s uprchlíky takové zkušenosti. Proto bylo v rámci tohoto programu vypracované curriculum, které by mělo tomuto procesu vzdělávání napomoci.

Spolkové sdružení nezletilých uprchlických dětí bez doprovodu - Bundesfachverband unbegleitete minderjährige Flüchtlinge (BumF)²¹

Jedním z nejvýznamnějších spolků, který se zabývá ochranou a pomocí uprchlickým dětem, je právě BumF, který spolupracuje se cca 90 organizacemi po celém Německu. Hlavním úkolem je zlepšení přijímací situace, protože je mnoho případů nezletilých bez doprovodu, kteří jsou ubytováni bez jakékoli speciální péče. Klade důraz na společenský rozvoj a pomoc při vzdělávání, ať již jsou to interkulturní a jazykové kurzy či nástup do státních škol. Dalším důležitým cílem spolku je kromě aktivní pomoci dětem také politická snaha dostat toto závažné téma do diskusí politických stran. Nejnovějším projektem z ledna

²¹ Ziele & Selbstverständnis. *Bundesfachverband unbegleitete minderjährige Flüchtlinge* [online]. [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: <http://www.b-umf.de/de/uber-uns/ziele-selbstverstaendnis>

2015, na kterém spolupracuje také institut pro pomoc mladistvým a rodinného práva a nadace Terre des Hommes, je tzv. KIWAS – projekt.

Terre des Hommes – Děti v nouzi²²

Terre des Hommes je organizace s dlouholetou tradicí. Její hlavní pracovní náplní je zajistit bezpečí a klidný život dětem, které se ocitají uprostřed války či jsou obětmi násilí. Organizace pomáhá po celém světě a velmi aktivně se angažuje také doma v Německu, kde má 120 poboček. Díky četným dobrovolníkům proběhlo již nad 320 úspěšných projektů.

V poslední době klade organizace velký zřetel právě na děti uprchlíků jak v zahraničí, tak na území Německa. Jejich práce má jeden nejdůležitější cíl, a to zajistit dětem uprchlíků a migrantů jejich práva a potřeby. Těžiště všech projektů leží především v podpoře vzdělání a částečně také ve společenském životě. Protože je mnoho případů, kdy jsou děti kvůli situaci v jejich zemi a následném přesunu do Německa traumatizované, zajišťuje tato organizace také psychosociální podporu, poradenství a pomoc při vyřizování pobytového statutu. Organizace také pomáhá nezletilým dětem, které přicházejí bez doprovodu. Pro tyto děti jsou zřizovány speciální interkulturní školky a vzdělávací centra.

Deutsches Kinderhilfswerk²³

Tato nadace se primárně zabývá ochranou a podporou dětí v Německu. Svou pozornost však zaměřuje také na děti uprchlíků, které musejí podstupovat namáhavý proces migrace a následné integrace do majoritní společnosti. Jsou shromažďovány jak finanční obnosy, tak samotné hmotné dary v podobě hraček a školních pomůcek. Protože do Německa přicházejí také ve velkém počtu děti bez doprovodu dospělého, je velmi důležité zajistit vše, co tyto děti potřebují. Nadace tedy pomáhá při řešení právních a zdravotních problémů, a to za pomoci tlumočnicka. Dále se dětem snaží poskytovat učební materiály pro výuku německého jazyka a také jim připravovat rozptýlení v podobě her a různých sportovních aktivit. Tyto možnosti, jak dětem zpříjemnit počáteční pobyt v nové zemi, shledávám za velmi důležité, protože již samotná cesta a opuštění vlasti jsou pro děti často velmi fyzicky i psychicky náročné, a tak je každé rozptýlení přínosem.

²² Flüchtlingskinder. *Terre des Hommes* [online]. [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: <http://www.tdh.de/was-wir-tun/arbeitsfelder/fluechtlingskinder.html>

²³ Flüchtlingskinder. *Deutsches Kinderhilfswerk* [online]. [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: <https://www.dkhw.de/unsere-arbeit/aktuelle-projekte/fluechtlingskinder/>

4 Integrace skrz vzdělání

Nejen němečtí odborníci, ale také veřejnost, shledává jako klíč k úspěšnému procesu integrace vzdělání a poté zapojení se do pracovního procesu. Základem je jazyková kompetence, proto je velmi důležité lidem poskytnout co nejrychleji jazykové kurzy pro nabytí německého jazyka, aby poté bylo možné nastoupit do práce. Teprve po získání znalostí jazyka, je možný také profesní růst díky získané kvalifikaci v podobě vyučení a početných praktik, které firmy nabízejí.

Tato kapitola tedy bude pojednávat o možnostech nabytí jazyka, v nichž se angažuje nejen stát, školy, organizace, ale také dobrovolníci, kteří často pocházejí z řad studentů vysokých škol. Tyto dobrovolné aktivity shledávám jako solidární a velmi potřebné. Proto jsem se rozhodla navštívit a z vnitřka poznat činnost spolku EGS, ve kterém jsem následně také realizovala svůj koncept vyučování. Tyto poznatky, jež jsem získala pozorováním a rozhovory s vyučujícími, se zde vynasnažím věcně popsat. Dále se zaměřím na nezletilé děti uprchlíků a cizinců, které spadají do školního věku, a dle zákona tak mají plnit povinnou školní docházku. Objasním to, jak školy výuku organizují, a na závěr popíši průběh hospitace v německé škole, kterou jsem navštívila za účelem bližšího poznání procesu výuky a integrace dětí cizinců.

4. 1 Jazykové kurzy pro migranty

Jazykové kurzy jsou velmi důležitým aspektem pro správnou integraci nově přistěhovaných migrantů. Spolková republika Německo byla vždy v této problematice velmi pružná a přicházejícím cizincům nabízela mnoho možností v podobě společenských aktivit a kurzů, kde se bylo možné seznámit jak s novou kulturou, tak jazykem majoritní společnosti. V letech 2015/2016 však počet lidí, kteří nutně potřebují nabýt jazykových znalostí, rapidně stoupl a pouze kurzy nabízené státem se staly nedostačujícími jak z hlediska početného, tak i finančního. Aktuální události vedou k tomu, že se touto problematikou začalo zabývat mnoho dobrovolníků nemajících potřebné vzdělání pro výuku cizího jazyka, avšak snažících se pomoci zprostředkovat cizincům alespoň nezbytné jazykové základy.

Kurzy nabízené státem

Již mnoho let nabízí stát ve všech spolkových zemí četnou škálu jazykových a integračních kurzů. Na oficiálních stránkách úřadu pro migraci a uprchlíky (Bundesamt für Migration und Flüchtlinge) najdeme kompletní seznam nabízených kurzů. Tyto stránky jsou velmi přehledné, jasně napsané a přeložené do angličtiny, ruštiny a turečtiny, a tak mají někteří cizinci možnost vyhledat informace přímo na těchto stránkách. Tyto kurzy jsou však pro cizince zpoplatněné, zde se rozlišuje, kdy dotyčný do země přicestoval. Tyto kurzy se pohybují v rozmezí od 660 do 1023 eur. Jinak je tomu však u aktuálních žadatelů o azyl, kteří by měli být povinni co nejrychleji navštěvovat jazykové kurzy. Místa v těchto kurzech dostávají přednostně lidé s dobrou perspektivou získání azylu. Kurzy jsou pro tyto případy bezplatné. Aby mohl dotyčný kurzy bezplatně navštěvovat, musí být držitelem tzv. Duldung nebo držitelem povolení k pobytu, díky kterému je předpokládán dlouhodobý pobyt. Je také nutné kladné vyjádření úřadu pro migraci a uprchlíky, který po vyhodnocení žádosti vystavuje povolení. Po kladném vyhodnocení je již dotyčný oprávněn najít ve svém okolí nejbližší jazykové kurzy, kam se může přihlásit. K vyhledání nejbližšího vyučování je možné použít webový vyhledávač WebGIS nebo osobně vyzvednout seznam na cizineckém úřadě. Po zapsání do kurzu vyučující vyhodnotí pomocí vstupního testu jazykovou úroveň a dotyčného zařadí do odpovídající jazykové skupiny.²⁴

Oficiální název tohoto kurzu je „integrační kurz“. Nejen že zde probíhá intenzivní vyučování německého jazyka, ale je tu také vyčleněn čas pro tzv. orientační kurz. Jazykový kurz trvá 600 vyučovacími hodinami, ve speciálních kurzech až 900 hodin. Jsou zřizovány také kurzy pro mladistvé, kde jsou témata variována a přiměřena věku skupiny. V kurzech jsou zařazena pro život praktická témata jako práce a povolání, vzdělání, hlídání a vychovávání dětí, nakupování, volný čas a sociální kontakty, bydlení, média, zdraví a hygiena. Standardně jsou do vyučování zakomponovány techniky psaní dopisů a e-mailů, vyplňování formulářů a také to, jak se správně ucházet o pracovní pozici. Tyto praktické dovednosti shledávám jako velmi důležité, protože jak jsme již zjistili, s formuláři a dopisy se lidé setkávají již od začátku pobytu na německém území. Jsou to důležité dokumenty, které rozhodují o následném životě cizince, a tak vidím jako velký přínos seznámení se s touto problematikou již na

²⁴ Integrationskurse für Asylbewerber. *Bundesamt für Migration und Flüchtlinge*. [online]. [cit. 2016-1-2].

Dostupné z:

<http://www.bamf.de/DE/Willkommen/DeutschLernen/IntegrationskurseAsylbewerber/integrationskurseasylbewerber-node.html>

počátku. Kurz je zakončen závěrečnou zkouškou, při úspěšné složení testu dostávají účastníci potvrzení o úrovni jazykových znalostí.

Druhou částí kurzu je již zmiňovaný orientační kurz. Zde jsou předávány hodnoty, které jsou pro evropskou společnost typické a cizinci by je měli znát a respektovat. Kurz je dotován zpravidla šedesáti vyučovacími hodinami. V kurzu jsou projednávána témata jako právní zřízení, dějiny a kultura, práva a povinnosti v Německu, evropské důležité hodnoty, jako svoboda vyznání, rovnost všech občanů, tolerance. I tato část kurzu je zakončena závěrečným testem.²⁵

Kurzy nabízené státními institucemi – univerzitami

Protože zavedené kurzy nabízené státem se v aktuálních dnech staly nedostačujícími, přistoupily některé státní instituce k aktivnímu řešení a samy zřídily jazykové kurzy pro uprchlíky. Jazyková centra univerzit, sloužící za normálních okolností jako podpora jazykových dovedností pro hostující Erasmus studenty nebo studenty, kteří začali studovat na univerzitě prezenčně, poskytují výuku také pro účely integrace uprchlíků. Univerzit, které tyto kurzy zavedly, je však relativně málo, a tak je na ně ze stran společnosti vyvíjen nátlak ohledně zavedení více kurzů. Například Pasovská univerzita se od nabídky těchto kurzů distancuje. Na sympoziu s názvem Integrace skrz vzdělávání byl jasně vyřčen názor, že hlavním údělem univerzity v této problematice je produkování kvalitních pedagogů německého jazyka (němčina jako druhý jazyk), kteří mohou tyto kurzy vést, a svými kvalitami tak přispět k rychlé a efektivní integraci. Dalším úkolem se stává otevřená debata na akademické půdě, kdy jsou studenti vedeni k diskusi a zájmu o aktuální dění. Celkem přesvědčivým argumentem bylo, že univerzity chybějí peníze na otevření některých předmětů pro vlastní studenty, a tak zavedení a financování jazykových kurzů není možné. Proto se univerzita uchyluje k jiným řešením a podporám alespoň cizineckých studentů. Těmto studentům je nabízen například dvojitý titul nebo vyučování probíhající v angličtině. Pokud student nedisponuje dostatečnými jazykovými znalostmi, je možné před prezenčním studiem absolvovat tzv. hostující studium (Gaststudium), kdy student hospituje za doprovodu německého studenta ve vyučování. To mu pomáhá lépe se zorientovat na

²⁵Deutsch lernen. *Bundesamt für Migration und Flüchtlinge* [online]. [cit. 2016-1-3]. Dostupné z: <http://www.bamf.de/DE/Willkommen/DeutschLernen/Integrationskurse/InhaltAblauf/inhaltablauf-node.html>

akademické půdě a nabytí určité jazykové znalosti. Aktuální dění je v Německu tak napjaté, že se veřejnost uchyluje ke krajním možnostem a hledá jakákoli řešení. Univerzity tak nutí, aby nemyslely jako instituce a nedržely se jen svého oboru. Jeden z diskutujících vznesl například názor, že je nutné myslet jinak než doposud a diskutovat o vzdělání masy, nikoli o úkolech univerzity. Zavedl by pro učitele stejné podmínky třicetidenní dovolené, přičemž by vzniklý pracovní čas o prázdninách vyplnili výukou cizinců, popřípadě výukou německých občanů o tom, jak se vyučuje německý jazyk, aby pak znalosti mohli předávat ve větším počtu dál.²⁶ Dle mého názoru je navrhovaný postup v této akutní situaci přijatelný, avšak obávám se dlouhodobějšího trvání, zda pedagogové toto nasazení budou schopni zvládat, aniž by vedení jazykových kurzů ovlivňovalo jak normální výuku na školách, tak i jejich osobní a rodinný život.

Kurzy vedené dobrovolníky

Na aktuální situaci a nedostatek pracovních sil ve výuce německého jazyka reagovala i široká veřejnost. Různé organizace a nadace se snaží vyplnit mezery v počtu vedených kurzů a zprostředkovávají bezplatné jazykové vyučování dle svých možností. Zajímavým programem Goethe Institutu jsou například bezplatné online kurzy. Některá sdružení zavádějí výuku německého jazyka, při které poskytují naprosto bezplatně svůj volný čas. Jako příklad uvedu aktivity spolku studentů ESG, působících také ve městě Pasov. Informace, které v následujících řádcích vypíši, jsem získala díky častému kontaktu s aktéry kurzu, díky hospitaci a osobní účasti ve vyučování.

Goethe Institut²⁷

Institut s dlouholetou tradicí podpory výuky německého jazyka po celé Evropě v tomto směru nezůstal pozadu a vyvinul pro účely podpory vyučování německého jazyka pro uprchlíky online portál, na kterém je možné nalézt četné možnosti pro cvičení jazyka, jako samostudijní kurzy, cvičení mluvení a komunikace podpořené videy. Dále je zde možné najít praktické informace, které uprchlíkům pomáhají při aktivitách všedního dne, kontaktu s majoritní společností nebo při hledání pracovní pozice. Je zde možné použít i online slovník,

²⁶ Symposium Integration durch Ausbildung

²⁷ Willkommen-Deutsch für Flüchtlinge. *Goethe Institut*. [online]. [cit. 2016-1-3]. Dostupné z: https://www.goethe.de/de/spr/flu.html?wt_sc=willkommen

přeložený do šestnácti světových jazyků. Všechny tyto možnosti, i v podobě aplikací ke stažení, jsou dostupné bezplatně na webových stránkách institutu a fungují na každém chytrém telefonu nebo tabletu.

ESG (Evangelische Studierenden Gemeinde)

Sdružení těchto studentů studujících na Univerzitě v Pasově organizují kurzy několikrát za týden. Jejich působení je naprosto bezplatné a odměnou se stávají pouze výsledky, kterých ve výuce dosáhnou. Ty je však s největší pravděpodobností motivují nejvíce. Jedná se o studenty studující různé obory, nejen pedagogickou fakultu. Ačkoli se snaží předat znalost německého jazyka dle pravidel výuky cizího jazyka, sami přiznávají, že jim znalost němčiny pouze jako mateřského jazyka činí při výkladu a vysvětlování určité gramatiky problémy. Jako rodilý mluvčí má člověk gramatické jevy automaticky zafixované a mnohdy k nim nezná pravidla či pomůcky pro naučení, proto dobrovolná výuka je možná pouze u nízkých úrovní jazyka. Zde narážíme na velký problém ve výuce cizinců, kdy jsou kvalifikovaní pedagogové v oboru Němčina jako druhý jazyk mnohdy nepostradatelní. Ovšem při akutní situaci, jaká nastala v poledních letech, je i takový způsob zprostředkování jazyka přínosem. Protože studenti nemají k dispozici stálé učebny pro výuku, musejí sjednávat volné prostory tam, kde je to v daný okamžik možné. Ty poskytuje například univerzita, radnice města nebo okolní firmy. Mimo prostorů tvoří nemalé překážky i financování, malými částkami přispívají církevní spolky, nadace a letos poprvé obdrželo sdružení příspěvek také od státu. Byly vytvořené vazby i s univerzitním copy centrem, které poskytuje tisk za sníženou sazbu.

Studenti nabízejí až 6 hodin výuky denně, každý stupeň úrovně jazykových znalostí je denně dotován dvěma hodinami. Výuku jedné jazykové úrovně vedou zpravidla čtyři studenti, kteří se po týdnu, po dvou či po třech střídají, přičemž vždy jeden ze studentů vede vyučování a ostatní jsou při výuce nápomocni. Tento flexibilní systém je velmi účinný jak pro studenty, kteří tak mohou lépe zkombinovat vlastní studium s kurzy, tak pro účastníky kurzu, jimž je tak v podobě tří osob poskytnuta větší pozornost a péče. Jako těžiště výuky zvolili tradiční učebnici Schritte plus, Deutsch als Fremdsprache A 1/2 od nakladatelství Hueber. Tato učebnice je velmi přehledná a jsou zde obsažena praktická témata, která jsou v situaci migrantů dobře použitelná. Pokud jsou finanční prostředky dostačující, poskytuje spolek učebnice zdarma, v opačném případě hradí účastník kurzu 7 euro. Spolek neprovádí oficiální certifikované kurzy, proto účastníci na konci bloku dostávají pouze osvědčení o absolvování

určitého počtu hodin. Předání těchto osvědčení pobíhá pokaždé v podobě malé ceremonie s upomínkovým dárkem. Tímto se také snaží účastníky povzbudit a motivovat k dalšímu učení.

Ve skupinách je vždy cca 30 migrantů, jedná se převážně o muže ve věku 17-30 let. Protože se jedná o úplné nebo částečné začátečníky, volí studenti často vyučování pomocí her, mezi oblíbené patří Memory a Bingo. Často se ve vyučování studenti také snaží předat určitý kulturní odkaz, proto například při hře Bingo bylo využito téma Vánoc, kdy se účastníci pomocí hry seznamovali s německými vánočními tradicemi. Důležitá je bezpochyby názornost, proto ve vyučování nechybí dostatečný počet obrázků, časopisů a práce s kartičkami. Kartičky jsou pro vysvětlení větné vazby v německém jazyce velmi užitečným pomocníkem, protože jsou tato pravidla složitá, a účastníci tak mohou sami věty tvořit a variovat, a díky tomu i lépe zapamatovat. Jsou často prováděny i skupinové práce a čas od času studenti zakomponují i pohyb po třídě. Například hra na cvičení předložek účastníky velmi zaujala. Spočívala v tom, že každý si postavil svou židli libovolně v prostoru, předem probrané předložky vedoucí kurzu libovolně předřikával a úkolem bylo zaujmout k židli správný postoj dle dané předložky. Ačkoli se jedná o mladistvé až dospělé účastníky, je podoba tohoto vyučování pomocí hry kladně přijímána.

Studenti přiznávají, že i přes střídavý systém výuky je tato aktivita při studiu na univerzitě časově opravdu náročná. Proto se snaží prosadit vizi, aby tato aktivita byla oceněna v podobě uznané praxe pro budoucí povolání nebo v podobě stipendia za aktivní činnost. Práci a nasazení těchto studentů velmi oceňuji a jako studentka vysoké školy i chápu vzniklé časové vytížení, proto pevně doufám, že se jim v budoucnu dostane zaslouženého ohodnocení. Bližší informace o sdružení jsou dostupné na jejich webových stránkách.²⁸

²⁸Deutschkurse. *Evangelische Studierende Gemeinde Passau* [online]. [cit. 2016-1-5]. Dostupné z: <http://esg-passau.de/deutschkurse/>

4. 2 Inkluzivní výuka ve státních zařízeních

Jako migranti nepřicházejí do Německa pouze dospělí, ale také rodiny s dětmi nebo v četných případech i děti bez doprovodu zletilého. Je známo, že děti jsou na nové situace relativně snadno adaptabilní, to je však individuální a každý jedinec prožívá přesun do naprosto cizí země rozdílně. Tento fakt graduje v případě, že rodina utíká ze své země kvůli jistému nebezpečí ohrožujícím je na životě. Za těchto okolností je psychický nátlak opravdu veliký a znamená pro děti podstupující proces migrace velké trauma. To je obraz také dnešní situace uprchlické krize, kdy děti podstupují dlouhé a mnohdy nebezpečné cesty, které se bohužel jistě vrývají do jejich pamětí. Děti a mladiství se nacházejí v životní fázi, kdy se utváří jejich osobnost, tvoří se postoje a vztahy k ostatním lidem. Proto je toto období velmi důležité pro rozvoj osobnosti a velmi jej ovlivňuje jak rodinné prostředí, tak i okolí. Bohužel ani při konečném dosažení cílové země nejsou podmínky pro život dětí ideální, s rodiči prochází zdlouhavou byrokracií a přesuny z různých táborů a měst. V horším případě dorazí dítě do cílové země samo bez doprovodu, což jeho prožívání aktuálního dění stupňuje. Proto je velmi důležité již na začátku poskytnout všem dětem určitou speciální péči. Nejen podporu, výuku, ale také rozptýlení, které zajišťují ve velkém počtu nadace, spolky a dobrovolné síly, jejichž aktivity jsem popsala v předchozí kapitole. Tyto děti je však potřebné co nejrychleji dostat do normálního života, což po registraci na úřadech zajišťují státní instituce, čili základní a střední školy.

Ačkoli se může školní systém v každé spolkové zemi lišit, poněvadž orgány každé spolkové země o školství rozhodují samostatně, je plošně v Německu ze zákona dáno (článek 7 odstavec 1 zákona), že je každé dítě povinno plnit povinnou školní docházku. To však pro děti uprchlíků zcela neplatí, protože o této problematice opět rozhodují zemské orgány, a tak se setkáváme s šestnácti různými přístupy ohledně vzdělání dětí uprchlíků. Docházka do školy může být započata až v případě, že je udělen status o možném pobytu ve státě. Děti, které obdrží nejistý status o pobytu (zákaz přemístění či Duldung), podléhají poté několika kritériím k umožnění nástupu do školy, zohledňuje se vyznání, původ a národnost. Opět zde platí upřednostnění dětí pocházejících z rizikových zemí. Tento proces se však potkává s kritikou odborníků. Kvůli závislosti umožnění nástupu do škol na udělení statusu o pobytu

je oddalován proces vzdělávání a mimo jiné tím jsou také poznamenané šance rychlejší integrace do všedního života dětí.²⁹

Podobný scénář nacházíme i u mladistvých do 25 let, kteří již nemusejí plnit povinnou školní docházku na základních školách, nýbrž jsou pro ně adekvátní odborné školy. Tyto mezery v integraci si spolkové orgány velmi dobře uvědomují, a protože za klíčové řešení v integraci cizinců považují vzdělání, jsou aktivně vyvíjeny nové koncepty poskytování vzdělání a výučních listů. Již v roce 2013 začala spolková země Bavorsko s inovacemi ve vzdělávání uprchlíků s cílem poskytnout mladistvým zakončené odborné vzdělání a následnou možnost uplatnění se na trhu práce, přičemž byl na třiceti státních odborných školách nabízen dvouletý studijní program pro mladé uprchlíky mezi 16 – 25 ti lety.³⁰ Každým příchodem uprchlíkem nátlak stoupá, a proto ministerstvo pro vzdělání a výzkum (*Ministerium für Ausbildung und Forschung*) investuje stále více na podporu vzdělávání uprchlíků, v posledních letech se částka pohybovala okolo 130 milionů eur. Ministerstvo podporuje vzdělání na dvou rovinách, čili vzdělávání v německém jazyce a poté samotné nabytí kvalifikací v jednotlivých oborech. Jako důležitého aktéra vidí ministerstvo v odborných vysokých školách, které již se studenty jiných národností mají dlouholeté zkušenosti a měly by se je dále pokusit použít v problematice integrace uprchlíků, a to především v oblastech kvalitního poradenství, zlepšení jazykových dovedností a poskytnutí odborné podpory. Do těchto projektů bylo ministerstvem investováno 100 milionů eur.³¹ V únoru roku 2016 byl zveřejněn nejnovější program Cesty ve vzdělávání uprchlíků (*Wege in Ausbildung für Flüchtlinge*), který je významný kooperací mezi ministerstvem vzdělání a výzkumu, spolkovou agenturou pro práci (*Bundesagentur für Arbeit*) a centrálním spolkem německých řemesel (*Zentralverband des Deutschen Handwerks*). Mottem tohoto programu je připravit mladé uprchlíky zcela prakticky a přímo v provozu na vzdělávání v řemeslech. Oslovení podnikatelé tak dávají pro tyto účely k dispozici aktuální volná výuční místa. Cílem této iniciativy je trvalá integrace mladistvých uprchlíků do vzdělávání v řemeslech, a to bez ohledu na to, zda jsou stále žadatelé o azyl, mají již osvědčení o pobytu či jsou držitelé Duldung. Aby bylo cílů dosaženo, je nutný propracovaný systém kvalifikace, péče

²⁹Bildung. *Bundesfachverband unbegleitete und minderjährige Flüchtlinge* [online]. [cit. 2016-1-6]. Dostupné z: <http://www.b-umf.de/de/themen/bildung>

³⁰ Bildung. *Bundesfachverband unbegleitete und minderjährige Flüchtlinge* [online]. [cit. 2016-1-6]. Dostupné z: <http://www.b-umf.de/de/themen/bildung>

³¹ Flüchtlinge durch Bildung integrieren. *Bundesministerium für Bildung und Forschung* [online]. [cit. 2016-1-6]. Dostupné z: <https://www.bmbf.de/de/fluechtlinge-durch-bildung-integrieren-1944.html>

a poradenství v podobě duálního vzdělávacího systému – zprostředkování jazyka a přípravy na povolání.³²

4. 3 Inkluzivní vzdělávání na německých základních školách

Inkluzivní vzdělávání ve spojení s dětmi cizinců má ve Spolkové republice dlouholetou tradici, a tak vývojem různých praktik dospělo Německo k funkčnímu konceptu výuky, který se již uplatňuje s různou četností ve většině spolkových zemí. Některé spolkové země jsou již dlouhodobě pro migranty atraktivnějšími oblastmi, proto má tento koncept výuky na školách čtenější zastoupení. Je to například Berlín, Sasko, Hesensko a Severní Porýní – Vestfálsko, vzhledem k aktuálnímu nárůstu cizinců však i ostatní spolkové země navyšují třídy pro děti cizinců. V této kapitole tedy objasním dva rozdílné přístupy v inkluzivním vzdělávání, separační a integrační model, s důrazem na model separační upřednostňovaný v Německu. Na závěr doplním kapitolu o poznatky o tomto modelu z praxe a popíši svou hospitaci na Základní škole v Pasově.

Integrační model výuky dětí cizinců

Tuto situaci pojmenovává Průcha jako integrační model začleňování³³. Podle tohoto modelu jsou děti imigrantů začleňovány v zásadě do tříd žáků stejného věku, popřípadě do třídy o rok níže či výše – větší věkový rozdíl mezi žáky není doporučován. V těchto třídách se žáci cizinců vzdělávají podle programů dané školy tak, jako ostatní žáci, a podpora do začleňování je poskytována individuálně. To zejména v zdokonalování v cílovém jazyce, kdy dítě dochází na kurzy mimo pevně daný rozvrh, kde se již učí dle pravidel pro výuku jazyka jako jazyka druhého. Toto časové vytížení znamená pro dítě velkou zátěž a může způsobovat zpomalení samotného výukového procesu. Na druhou stranu dítě přichází ihned do styku s majoritní společností, což napomáhá k rychlejší integraci do kolektivu.

³²Erklärung des Bundesministeriums für Bildung und Forschung, der Bundesagentur für Arbeit und des Zentralverbands des Deutschen Handwerks zur gemeinsamen Initiative „Wege in Ausbildung für Flüchtlinge“. *Bundesministerium für Bildung und Forschung* [online]. [cit. 2016-1-9]. Dostupné z: <https://www.bmbf.de/files/Erklaerung-BMBF-BA-ZDH-Ausbildung-Fluechtlinge.pdf>

³³ Průcha, J. Multikulturní výchova. Praha: Triton, 2006, s. 139.

Tento způsob řešení přítomnosti žáka cizince uplatňuje většina evropských zemí a jinak tomu není ani v České republice. Je to způsobené tím, že Česká republika nemá tak velkou koncentraci dětí cizinců, a proto je z finančních i personálních důvodů nutné se v drtivé většině škol uchýlit k tomuto řešení. Ovšem příliv migrantů se stále navyšuje, proto jsme i my nuceni své modely a způsoby inovovat a v posledních letech se inspirujeme u okolních zemí a snažíme nastolit i druhý model, který je již zavedený ve větších městech, kde je reálné samostatné třídy naplnit.

Separční model výuky dětí cizinců

Tento pohled na vyučování cizího jazyka se používá jak v jazykových kurzech pro různé věkové kategorie, tak také na školách, kde jsou děti integrovány pomocí tzv. *separačního modelu*, který, jak nám již z jeho názvu vyplývá, se od prvního modelu liší tím, že jsou utvořeny jednotlivé skupiny dětí cizinců, které jsou vyučovány ve školách odděleně mimo normální třídy. Výuka je povětšinou zkrácená, trvá po celý rok a je přizpůsobena specifickým potřebám žáků imigrantů. Pouze některé předměty, jako je tělesná výchova, výtvarná výchova aj., jsou vyučovány společně se žáky běžných tříd. Poté se do žákova rozvrhu postupně přidávají dle jeho průběžných studijních výsledků ostatní předměty, až jeho jazykové schopnosti budou natolik rozvinuté, že do jazykové třídy nebude již nadále muset docházet a jeho rozvrh plně splyne s rozvrhem normální třídy. Tento model různě přizpůsobený uplatňují například v Nizozemsku, Finsku, Norsku či Švédsku.³⁴ Samozřejmě i Německo se dlouhodobě opírá o základní teorie tohoto modelu, které dotváří podle aktuálních potřeb jednotlivých spolkových zemí. V dnešní době je v koncentraci dětí cizinců tak vysoká, že je již zpravidla i v menších městech alespoň jedna instituce, která tyto třídy zavádí. Tyto třídy jsou v Německu pojmenovávány jako tzv. *DaZ-Klassen*, v překladu třídy němčiny jako druhého jazyka, kde probíhá vyučování pod vedením kvalifikovaných pedagogických pracovníků.

³⁴ Průcha, J. Multikulturní výchova. Praha: Triton, 2006, s. 139.

4. 4 Hospitace ve třídě DaZ na základní škole Heidenhof Passau

Jak již bylo zmiňováno, nejčastější formou výuky dětí cizinců na základních školách je tzv. separační model výuky, kdy jsou tvořeny heterogenní DaZ třídy. Tyto třídy jsou v Německu hojně zakládány a výjimkou nebylo ani město Pasov, kde jsem navštívila základní školu Heidenhof. Jedná se o základní školu, do které docházejí žáci od 1 do 4 třídy. Zde jsem se chtěla v praxi seznámit s průběhem vyučování a metodami, které jsou standardně používány. Má hospitace na škole trvala dvě vyučovací hodiny, po kterých jsem vedla krátký rozhovor s vyučující této třídy, více mi bohužel nebylo umožněno. V následujících řádcích popíší prostředí školy i třídy a průběh mnou navštívených vyučovacích hodin.

Základní škola

Škola leží v klidné oblasti mezi rodinnými domky a zelenými plochami na okraji města. Dostupnost je však i tak velmi dobrá. Bezprostřední prostředí školy je velmi příjemné, oživené zelení a stromy, za školou nechybí zahrádka, kde se prý žáci v létě sami starají o rostliny. Hned vedle se nachází rozsáhlý motorický park a hřiště, kam žáci mají za pěkného počasí povolený vstup. Před hlavním vstupem je vybudován přestávkový park, kam mají žáci o přestávce volný přístup. Nechybí zde ani stůl na fotbálek a pin-pong.

Interiér školy na člověka působí velmi pozitivní dojmem. Je zde používáno jak ve třídách, tak na chodbách mnoho veselých barev. Po krátké procházce po škole bylo jasně zřetelné, že se žáci aktivně podílejí i na výzdobě všech prostorů, nechyběly jejich obrázky a výtvary. Co mě velmi zaujalo, byl obrovský obraz ve vstupní hale, který byl vytvořen společnými silami všech žáků školy. Vybavení tříd bylo také pestré, v některých byly zakomponovány odpočinkové koutky, v jiných knihovny a počítače. Celkové prostředí působilo opravdu pozitivně a motivačně.

Třída

Třída, ve které jsem uskutečnila své hospitace, byla 3. A. Byla to malá skupinka o 10 dětech, a to konkrétně dětí z Maďarska, Vietnamu, Bulharska, Rumunska, Indie a Pákistánu. Jejich znalost jazyka byla hodně rozdílná. Někteří žáci německy mluvili skoro již plynně, ale někteří byli ve třídě zatím krátkou dobu a jazyk ještě dobře neovládali. I přesto jsem pozorovala, že se všichni snažili zapojit a požadované věty zopakovat. Ze začátku musela paní

učitelka bojovat s nekázní a nepozorností, to však přisuzuji mé přítomnosti. Po několika napomenutích bylo zase vše v pořádku. Setkala jsem se ze stran žáků s velmi příjemným přijetím, byl znát zájem nejen o mne jako osobu, ale také o zemi, ze které pocházím.

Průběh vyučování:

-> Po celou hodinu byly děti na koberci a tvořily komunikační kruh.

1) Začátek - Všichni si popřáli dobré ráno a zvláště popřáli i mně.

2) Aktivizující část – Zpívání písničky

Na koberci byly kartičky s obrázky, které děti již dříve kreslily (sluníčko, lev, strom, jablko). Jedno z dětí vždy vytáhlo jednu kartičku, podívalo se na obrázek a pojmenovalo, co je na obrázku. Poté muselo přiřadit barvu, jakou daná věc či zvíře má. Pokud byla odpověď správná, všichni zazpívali písničku, kde obě slovíčka byla použita. Text se pokaždé opakoval, pouze se měnila slova dle obrázků. Paní učitelka měla s sebou kytaru.

3) Seznamovací hra

Paní učitelka vzala do ruky míč a řekla: „Jmenuji se Dita, je mi 45 let a pocházím z Německa. Jak se jmenuješ ty?“ a poslala míč dál.

4) Hra- Wo ist Monty? Kde je Monty?

Tato hra procvičovala předložky, 4. pád a členy německých podstatných jmen. Obsahovala opravdové zmenšeniny reálných věcí, se kterými děti mohly manipulovat: postavičku kočky, postýlku, koberec, polštář a deku.

Hru začaly děti hrát již předchozí den, kdy byly se hrou seznámeny a každý dle svého uvážení nakreslil obrázek s různým umístěním těchto věcí. Někdo nakreslil Montyho vedle postele, někdo na posteli. Někdo zas nakreslil peřinu a polštář na koberci a Monty seděl na posteli. Tyto obrázky si každý podepsal.

Tuto hodinu paní učitelka obrázky opět přinesla a vždy vybrala jednoho autora obrázku, který šel za ní a měl si vybrat spolužáka, jemuž bude popisovat, co na obrázku nakreslil. Spolužák měl dle jeho popisu obrázek sestavit z věcí na koberci. Poté autor obrázek

ukázal a všichni měli zhodnotit, zda je obrázek správně vytvořen. Takto se vystřídaly všechny děti, každý jednou popisoval a každý jednou stavěl.

Na konci se paní učitelka ještě zeptala na několik těžších kombinací, které před dětmi z rekvizit vytvořila.

5) Závěr hodiny – Rytmické tleskání s odměnou

Paní učitelka přinesla dózu s bonbony. Ty vysypala a začala rytmicky tleskat: „Wer nahm die Bonbons aus dem Bonbonsglas?“ a poslala sklenici dál. Žák se zeptal: „Ich?“ Všichni odpověděli: „Ja, du!“ Žák opět odpověděl: „Das kann nicht sein!“ A poslal dózu dál. Dóza došla opět k paní učitelce, která náhle řekla: „Ich habe alles genommen!“ a nasypala bonbony zpět do dózy. Na závěr si měl každý vzít bonbon a poděkovat, poté mohl jít pomalu na další výuku.

Pocity a dojmy

Atmosféra v DaZ třídě byla opravdu vřelá. Jak jsem za mé přítomnosti vyzorovala, probíhají hodiny především v podobě komunikačních kruhů a her. To mi také potvrdila po hodině paní učitelka a na tuto formu výuky kladla velký apel. Výuka by dle jejího názoru neměla probíhat striktně tradičním způsobem, je důležité, aby se děti v hodinách cítily dobře a řeč se učily a trénovaly naprosto přirozeně odposlechem a častým opakováním. Protože každý hovoří německým jazykem na jiné úrovni, pozoruje paní učitelka u žáků s menšími znalostmi jazyka silnou motivaci ke komunikaci s ostatními dětmi. To je z jejího pohledu také dáno tím, že se děti v hodinách chovají přirozeně a chtějí navazovat kontakt a tvořit vztahy s vrstevníky. Naopak děti, které mají již dobré jazykové schopnosti, pomáhají často slabším a vzniká naprosto spontánní kooperace. Kvůli rozdílným úrovním jazyka dětí není možné mít přesně stanovený plán probírané gramatiky, ve vyučování se apeluje především na opakování jednoduchých gramatických jevů, které paní učitelka pro pokročilejší žáky variuje a dle potřeby individuálně přidává jevy složitější.

Oddělená třída je velkou podporou nejen při nabývání jazykových dovedností, ale také ze sociálního pohledu přináší pro děti jisté výhody. Nejedná se o úplnou separaci dětí cizinců od ostatních, na škole je mnoho volnočasových míst, kde se děti setkávají, a mimo

jiné dochází děti z DaZ třídy postupně do jiných předmětů. Menší komunita v DaZ třídě dětem nabízí zahodit ostych, protože všechny děti mají stejný důvod, proč navštěvují DaZ třídu. To je spojuje, a napomáhá tak k lepšímu vytvoření vztahů. Dle paní učitelky je to velmi dobrým startem v novém prostředí potkat osoby, které s námi sdílejí stejný proces, v našem případě proces integrace. Nedá se však říci, že by děti cizinců navazovaly sociální vztahy s německými dětmi pomaleji nebo hůře, jde pouze o pocit sounáležitosti. Děti jsou děti, a ty rozdíly v národnostech zatím naštěstí nedělají.

5 Mnohojazyčnost jako trend novodobé Evropy

S již zmiňovanými trendy jednadvacátého století, migrace a globalizace, také úzce souvisí celková změna přístupu v mnoha oblastech. Obzvláště po jazykové stránce, kdy se Evropa stává díky migraci a globalizaci mnohojazyčným kontinentem a tento fakt ovlivňuje nejen společenský, profesní a kulturní život občanů Evropy, ale také hospodářské a politické činnosti evropských členských států. Vznikl proto trend tuto mnohojazyčnost podporovat a využít ji v lidský prospěch. Proto Evropská komise roku 2008 přijala sdělení pod názvem: *Mnohojazyčnost: Přínos pro Evropu i společenský závazek*. Toto sdělení stanovilo jasný cíl: Evropa jako celek bude řešit úkoly, které tato vzniklá situace přináší. Dále navrhuje přístup, kterým je možné prosadit začlenění mnohojazyčnosti do celé řady oblastí politiky Evropské unie. Hlavními dvěma cíli činností Evropské unie jsou: především chránit rozmanitost cizích jazyků používaných na území Evropy a také plně podporovat výuku a studium cizích jazyků, a to z důvodu, že lepší znalost jazyků lidem umožňuje studovat nebo získat práci v zahraničí, čímž se zvyšují možnosti jejich pracovního uplatnění. Díky znalosti cizích jazyků lze také snáze pochopit kulturu jiných národů, což je základním předpokladem pro soužití národů v mnohojazyčné a multikulturní Evropě. Dalším důvodem je potřebnost personálu, který ovládá několik jazyků, aby mohli efektivněji působit po celé Evropě, a v neposlední řadě je jazykový průmysl (překlady a tlumočení, výuka jazyků, jazykové technologie apod.) jedním z nejrychleji se rozvíjejících odvětví ekonomiky.³⁵ Z těchto důvodů se tedy Evropská komise rozhodla zkoumat následující otázky:

- role jazyků při rozvíjení vzájemného porozumění v mnohojazyčné společnosti;
- jak jazykové znalosti zvyšují zaměstnatelnost a zajišťují evropským podnikům konkurenční výhody;
- jak motivovat evropské občany k tomu, aby si kromě svého mateřského jazyka osvojili ještě dva další;
- jak mohou média a nové technologie sloužit jako spojovací článek mezi lidmi hovořícími různými jazyky.³⁶

³⁵ *Mnohojazyčnost*. Evropská unie. [online]. [cit. 2016-1-15]. Dostupné z: http://europa.eu/pol/mult/index_cs.htm

³⁶ Podpora jazyků a jazykové rozmanitosti. *Evropská komise* [online]. [cit. 2016-1-16]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/languages/index_en.htm

5. 1 Mnohojazyčnost ve vyučování

S mnohojazyčností se stále více setkáváme i na školní půdě. Mnoho dětí vyrůstá ve smíšených rodinách nebo do země s jiným jazykem s rodinou emigrovalo. Tak jako tak jsou děti po příchodu do školy konfrontovány s novým prostředím a s novou řečí, což pro ně znamená jistou fyzickou i psychickou zátěž a naším úkolem je tyto problémy odbourat. Existují dva modely, dle kterých jsou tyto děti do školy integrovány. U těchto modelů rozlišujeme různé výukové postupy. Jedná se buďto o výuku němčiny jako mateřského jazyka, *Deutsch als Muttersprache (DaM)*, nebo dva specializované přístupy, němčina jako cizí jazyk, *Deutsch als Fremdsprache (DaF)*, a němčina jako druhý jazyk, *Deutsch als Zweitsprache (DaZ)*. Tato jazyková typologie je všeobecně platná pro výuku všech jazyků, tedy i jazyka českého. Rozlišení těchto pojmů poskytují webové stránky inkluzivní školy. Mateřský jazyk je termín, kterým označujeme řeč, kterou si dítě jako první osvojuje, která je z pravidla řečí matky, ev. rodičů, která je nejlépe osvojená a která je proto emocionálně upřednostňovaná.³⁷ Cizí jazyk je zde definován jako jazyk pro cizince, kteří žijí ve svých mateřských zemích a učí se cizí jazyk ze svého vlastního rozhodnutí, jako koníček, pro potřebu při cestování nebo jen ze zájmu. Druhý jazyk je jazyk pro migranty, kteří se přistěhují do jiné země a dlouhodobě zde žijí, a proto je pro ně osvojení daného jazyka životně důležitou potřebou, aby byli schopni ve společnosti plnohodnotně fungovat, tzn. aby se domluvili v práci, na úřadech a samozřejmě ve škole.³⁸ Z odborného hlediska pro výzkum osvojování jazyků je nutné rozlišovat osvojování druhého jazyka a osvojování cizího jazyka. Hlavním rozlišovacím kritériem se tak zpravidla stává to, v jakém kontextu je řeč osvojována. O druhém jazyku a jeho osvojování mluvíme tehdy, pokud osvojování probíhá uvnitř tzv. cílové kultury, o cizím jazyku a jeho osvojování mluvíme potom tehdy, když se osvojování děje v kontextu výchozí kultury.³⁹

Každý z těchto způsobů výuky jazyka podléhá určitým stanoveným didaktickým postupům, ty se mohou v některých postupech prolínat, avšak jsou určitá kritéria, která

³⁷ Skutnabb-Kangas, T. (1992). Mehrsprachigkeit und die Erziehung von Minderheitenkindern. Deutsch Lernen, str. 43.

³⁸ Čeština jako druhý jazyk. META, o. p. s. *Inkluzivní škola.cz: informační portál zaměřený na začleňování žáků cizinců do českého vzdělávacího systému* [online]. 2014 [cit. 2016-2-5]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/cestina-jazyk-komunikace/cestina-jako-druhy-jazyk-cjdj>.

³⁹ Henrici, G., Vollmer, H. J. Lernen und Lehren von Fremdsprachen: Kognition, Affektion, Interaktion. Ein Forschungsüberblick. 2001. ZFF 12, str. 8

musíme při výuce zohlednit. Každý přístup používaný při výuce dětí cizinců přináší své klady, ale i zápory. Ztíženější podmínky nastávají, pokud rodiče nemají možnost dát své dítě do školy, kde jsou na multikulturní přístup připraveni a je zde praktikován námi již známý integrační model inkluzivní výuky. V normálních třídách je vyučován jazyk jako *jazyk mateřský*, dle čehož jsou také upraveny školní osnovy, vyučování probíhá standardním způsobem a jsou používány učební materiály pro jazyk mateřský. Rovněž pedagogický pracovník má kvalifikaci pro vyučování v mateřském jazyce a je na něm, jak se k dané situaci postaví a zda má schopnost látku dítěti i za těchto podmínek objasnit z opačného pohledu druhého jazyka nebo popřípadě cizího jazyka.

Pro mnou studované téma je tedy relevantní a velmi důležitý pohled na výuku z hlediska němčina/čeština jako druhý jazyk a tomu se také budu v následujících stránkách hlouběji věnovat.

6 Němčina jako druhý jazyk, DaZ

Bývalý senátor města Berlín pro vzdělávání, mladistvé a sport Klaus Böger v díle „*Rahmenplan für Unterricht und Erziehung in der Berliner Schule*“⁴⁰ konstatoval, že osvojení německého jazyka je ten nejdůležitější stavební kámen pro úspěšnou integraci nejen těchto dětí v naší společnosti, ale je důležitý i pro jejich studijní úspěch a pozdější dobré šance se uplatnit na trhu práce. S tím však nesmí být spojené znehodnocení jejich kultury nebo rodilé řeči. Tvrdí, že pouze skrz intenzivní podporu hovorového a vyučovacího jazyka se nám podaří vzniklé rezervy v nadání těchto neněmeckých dětí odhalit a vyčerpat. Proto je důležité postupovat dle pravidel DaZ, které podporují individualitu jednotlivců. Na podporu výuky německého jazyka jako druhého jazyka vydal senát v listopadu 2001 tzv. *Handreichung Deutsch als Zweitsprache (DaZ)*, což můžeme přeložit jako „podání ruky němčině jako druhému jazyku“. Tento projekt je koncipovaný jako praktická pomoc ve vyučování. Upozorňuje na psycholingvistické předpoklady DaZ vyučování a pojmenovává metodicko-didaktické zásady. Hlavním cílem je kompetence žáků s jiným mateřským jazykem zlepšit jejich němčinu jako druhý jazyk. Osvojení německého jazyka znamená důležitý základ pro integraci, úspěšné zakončení studií a společenskou participaci.⁴¹ Základem tohoto projektu je propracovaný rámcový plán němčiny jako druhého jazyka, *Rahmenplan Deutsch als Zweitsprache*. V prvních kapitolách zahrnuje metodicko-didaktický koncept, dále stupeň vyučování 1, čili 6 až 10 ti leté žáky, a jako poslední stupeň vyučování 2 pro žáky ve věku 11-15 let. Cíle tohoto rámcového plánu jsou následující:

- Hlavním cílem je především zvýšení podílu na vzdělávání a dosažení zakončení vzdělání jakožto základu pro zodpovědný život a společenskou participaci.

- Z toho vyvozujeme, že školy musí garantovat osvojení německého jazyka, protože jisté ovládnutí německého jazyka je rozhodující kompetencí pro další kariéru ve vzdělávání. Těžiště tedy leží ve vzdělávání na základní škole a počátečním vyučování jazyka.

⁴⁰ Rahmenplan für Unterricht und Erziehung in der Berliner Schule. *Senatverwaltung für Schule, Jugend und Sport* [online]. Berlin, 2001 [cit. 2016-2-5]. Dostupné z: https://www.berlin.de/imperia/md/content/sen-bildung/schulorganisation/lehrplaene/rlp_daz.pdf?start&ts=1450262874&file=rlp_daz.pdf

⁴¹ Handreichung Deutsch als Zweitsprache. *Senatverwaltung für Schule, Jugend und Sport* [online]. Berlin, 2001 [cit. 2016-2-5]. Dostupné z: http://www.berlin.de/imperia/md/content/sen-bildung/foerderung/sprachfoerderung/daz_handreichung.pdf?start&ts=1234875610&file=daz_handreichung.pdf

- V užším rámci osvojování jazyka je hlavním cílem především rozvoj schopností, umět se přiměřeně slovně a písemně vyjádřit. Do toho spadá orientace v jazyce, mediální a textová kompetence a ovládání pracovních technik, strategií argumentace a modely prezentování.

6. 1 Odborné vzdělání v DaZ a kompetence učitele

Důležitým aspektem pro úspěšnou integraci dětí cizinců je bezpochyby odborná způsobilost pedagogických pracovníků a kompetence k výuce jazyka jako jazyka druhého, popřípadě jazyka cizího. Práce s dětmi migrantů je mnohem obtížnější a závaznější proces, který vyžaduje plnění určitých kritérií, aby byla zprostředkována kvalitní výuka jazyka a také aby byla zohledňována psychika a city dítěte. Proto by se mělo apelovat na to, aby učitelé dětí cizinců byli odborně specializováni. Jak jsem již výše podotkla, je pro Českou republiku stále ještě typický integrační model výuky cizinců, přiřazení dítěte do běžné třídy, u něhož narážíme právě na tento problém nedostatečné kvalifikace pedagoga, i z tohoto důvodu shledávám tento model nevyhovujícím. Pokud chce učitel tuto situaci dobře zvládnout a být dítěti opravdu plně nápomocen, je nucen hledat odbornou pomoc na jiných místech, hradit si mnohdy velmi drahá školení nebo zažádat u specializovaných organizací o asistenta pedagoga, který se dítěti bude věnovat individuálně. V České republice v těchto situacích hojně pomáhá například organizace META, organizující časté kurzy pro pedagogy mající ve třídě dítě s migračním pozadím. Jeden z těchto kurzů jsem za účelem poznání metod využívaných v České republice navštívila. Návštěvnost byla celkem vysoká a snad každý pedagog zmínil jako důvod své přítomnosti to, že mu bylo nebo bude přiřazeno do třídy dítě, které nehovoří českým jazykem. Pedagogové se shodovali, že nevědí, jak v této situaci správně postupovat jak při výuce, tak při komunikaci s dítětem. Situace se však u nás stále zlepšuje, pedagogů s podobným problémem je však stále mnoho, a jsou tak postaveni před velkou výzvou, která je stojí mnoho sil a času navíc.

V Německu jsou však díky většímu počtu dětí cizinců preferované separační modely integrace cizinců, které již zpravidla vedou specializovaní pedagogové. V důsledku stálého navyšování počtu dětí se i Německo za těchto okolností setkává s nedostatkem pedagogických sil. O této problematice kvalifikace pedagogických pracovníků se v Německu vedly v minulosti stále častější diskuse. Díky atraktivitě této spolkové republiky se počty dětí

cizinců ve školách intenzivně navyšovaly, a bylo tak nutné propracovat plány a principy výuky, zlepšit efektivitu výuky, ale také povýšit profesionalitu pedagogických pracovníků. V důsledku těchto okolností se v letech 2002 a 2006 na konferenci ministerstva kultury usneslo o závěrech, které by měly tuto situaci vylepšit. Tato usnesení, nazývaná Soll-Normen čili „mělo by se - normy“, však nebyla dostatečně efektivní, protože nenařizovala žádné konkrétní opatření pro vzdělávání učitelů. Školám tak dávala až neadekvátní volnost a tato opatření nebyla v drtivé většině univerzit a vyšších odborných škol akceptována.⁴²

Ještě v roce 2010, kdy v rámci svých výzkumů Bauer a Scholten-Akoun provedli rozsáhlou rešerši ohledně nabízených možností studia DaZ ve všech spolkových zemích, tabulka č. 1⁴³, byly výsledky alarmující, protože na většině univerzit a VOŠ nebylo samostatné studium DaZ nabízeno, v lepších případech bylo téma DaZ nabízeno jako rozšiřující volitelný předmět či bylo zapojeno do obsahů předmětů jako: vyučování jazyků, vícejazyčnost, problémy ve vyučování německého jazyka, metody zprostředkování druhého jazyka apod. Univerzitami, které v této době nabízely určitou modifikaci studia DaZ, byla Univerzita ve Flensburgu, Univerzita v Bonnu, Univerzita v Saarlandu, Technická univerzita v Drážďanech, Technická univerzita v Dortmundu, Technická univerzita a Humboldtova univerzita v Berlíně. Ani v jedné ze spolkových zemí však nebyla výuka DaZ nařízena zákonem.⁴⁴ V té době vypracoval institut Marcator společně s Technickou univerzitou Dortmund, Univerzitou v Duisburg-Essen a Univerzitou v Kolíně tzv. DaZ-Modul, ve kterém bylo nařízené studium DaZ hodnocené 12 kredity. Vedle tohoto navýšení obligatorních kreditů je také navrhována odborně orientovaná obsahová stavba. V tu dobu zavedla tento DaZ-Modul pouze Univerzita v Duisburg-Essen.

Aktuální analýzy uskutečněné opět institutem Marcator popisují ve výuce DaZ určitý posun vpřed. Dle tohoto výzkumu⁴⁵ z roku 2014 je již v devíti spolkových zemích podpora

⁴² MAGDALENA MICHALAK. (HRSG.). *Grundlagen der Sprachdidaktik Deutsch als Zweitsprache*. 2., unveränd. Aufl. Baltmannsweiler: Schneider Hohengehren, 2012, str. 2.

⁴³ Deutsch als Zweitsprache in der Lehrerbildung. *Fachverband Deutsch als Fremd- und Zweitsprache* [online]. Essen, 2010 [cit. 2016-2-8]. Dostupné z: http://www.fadaf.de/de/daf_angebote/daz/daz_in_der_lehrerbildung_juli_2010.pdf

⁴⁴ Deutsch als Zweitsprache in der Lehrerbildung. *Fachverband Deutsch als Fremd- und Zweitsprache* [online]. Essen, 2010 [cit. 2016-2-8]. Dostupné z: http://www.fadaf.de/de/daf_angebote/daz/daz_in_der_lehrerbildung_juli_2010.pdf

⁴⁵ Sprachförderung und Deutsch als Zweitsprache an deutschen Schulen: Was leistet die Lehrerbildung? *Mercator Institut* [online]. Köln, 2014 [cit. 2016-2-9]. Dostupné z: http://www.mercator-institut-sprachfoerderung.de/fileadmin/Redaktion/PDF/Publikationen/Mercator-Institut_Was_leistet_die_Lehrerbildung_03.pdf

německého jazyka jako jazyka druhého v pedagogických normovaných regulacích konkrétně pojmenována jako hlavní úkol budoucích pedagogických sil. Baden-Württemberg, Bavorsko, Hesensko a Nordrhein Westfalen vytvářejí jako jediné země zadání pro všechny vyučující předměty. V Baden-Württembergu se jedná o povinný kompetentní okruh německého jazyka včetně DaZ, který musí všichni studenti pedagogiky pro základní školy a speciální pedagogiky absolvovat. V Bavorsku je jasně stanoveno, že mohou studenti učitelství pro základní a střední školy studovat didaktiku DaZ jako vyučující předmět nebo jako didaktický předmět. Hesensko také umožnilo svým studentům učitelství pro základní školy vybrat si předmět DaZ jako vyučující předmět.

Ačkoli se do Modulu DaZ od roku 2010 zapojilo více univerzit a výuka DaZ je stále častěji zakomponována do učebních osnov, je dle zainteresovaných osob potřeba větší reformace tohoto modelu, protože počty cizinců, kteří potřebují naučit jazyk, díky migrační krizi rapidně narostl, a do výuky jazyka tak musejí díky nedostatku kvalifikovaných sil přispívat i lidé bez odborného vzdělání. Případná reforma je očekávaná s novým uzákoněním, které se předpokládá v roce 2016.

Tato otázka kvalitního vzdělání pedagogických pracovníků se stále více dostává do témat odborných diskusí. Na konferenci o integraci díky vzdělání, která proběhla na akademické půdě pasovské univerzity, bylo téma vzdělání učitelů také řešeno. Z názorů zástupců univerzity jasně vyplynul postoj k aktuální demografické situaci. Univerzita se distancuje od samotného vyučování uprchlíků, nabízí však jazykové kurzy pro ty cizince, kteří mají zájem na univerzitě studovat. Univerzita vidí svůj hlavní úkol v produkci takových lidí, kteří budou způsobilí cizince kvalitně vzdělávat, to je však otázkou 6-7 let, čemuž předchází založení samostatného studijního oboru němčiny jako druhého jazyka. Již teď je na univerzitě vyučován samostatný předmět DaZ, který však probíhá online formou, protože jej vede externí vyučující působící na Univerzitě v Řeznu. V další kompetenci univerzity je produkovat také studenty, kteří budou ochotni o tématu uprchlické krize diskutovat s veřejností a aktivně se zapojovat do různých programů.

Kvalifikovaný učitel pro práci s dětmi cizinců není však jen ten, který je způsobilý vyučovat jazyk jako jazyk druhý či cizí, ale také ten, který je k těmto dětem empatický a dokáže dobře vyhodnocovat různé vzniklé situace. Lenka Gulová, autorka několika knih s multikulturní problematikou, definuje dobrého učitele takto: „Učitelské poslání je charakteristické tím, že si pedagog musí ve velké rychlosti vytvořit rychlý úsudek o žácích

a atmosféře, ve které se nacházejí. Tento úsudek může být zkrácen jak časovou tísň, profesní nezralostí, tak špatným mravním jednáním. Jestliže má být pedagog tím, který vychovává k toleranci, musí se naučit jinak vnímat žáka, zvláště tehdy, jestliže se nějakým rysem odlišuje. Tento přístup vede k velkým nárokům na učitele a na jeho výchovnou činnost, která by měla být součástí celého jeho pedagogického působení“.⁴⁶ Zjednodušeně řečeno by učitel měl mimo znalosti vyučovat také disponovat lidskostí a etickou morálkou. Měl by k žákům přistupovat individuálně a vědět, co je pro koho charakteristické a co je citlivé téma. V tak kulturně heterogenních třídách dětí cizinců to platí dvojnásobně. Obzvláště když se jedná o dítě uprchlíka, nebo dokonce o uprchlické dítě bez doprovodu, které často prožívají velmi traumatizující proces změny místa pobytu. V takovém případě je nejideálnějším postupem zjištění co nejvíce důležitých informací o žákovi, například rozhovorem s rodiči.

Učitel dětí cizinců je také konfrontován s četnými kulturami, které sám musí brát na vědomí, respektovat je a umět se vypořádat s konflikty způsobenými právě rozlišnými vzorci chování. Jako Evropané si předáváme jisté vzorce chování již mnohá léta z generace na generaci. Pro nás jsou tyto vzorce naprosto standardní a přirozené, u dětí pocházejících mimo Evropu tomu však tak není, proto se pochopitelně, ačkoli nechtěně, mohou dopouštět neetických, námi tedy neakceptovatelných chyb. Proto je důležité, aby měl pedagog jistou kulturní znalost různých společností, a byl tak schopen tyto případy rozpoznat a poklidně vyřešit.

Tyto četné kulturní rozdíly mezi žáky však do vyučování někdy přinášejí komplikace, je však nutné je akceptovat a situaci adekvátně vyřešit ke spokojenosti obou stran. Problémy mohou nastat při konfrontaci dětí s nábožensky zapovězenými tématy, která jsou v Evropě běžně vyučována, dítě je v těchto případech z výuky omlučeno. Velké kulturní rozdíly jsou u dětí s islámským vyznáním, kdy rozdíl v postavení muže a ženy přináší různá pravidla a rodiče těchto dětí se i ve školách svých tradic striktně drží. Kvůli těmto faktům se na přání rodičů povinná výuka tělesné výchovy a plavání, v Německu běžně probíhající oběma pohlavími společně, rozděluje a je potřeba také zajistit pedagožku v případě výuky dívek. Podobný kulturní střet můžeme pozorovat i ve Velké Británii, kde jsou již po generace tradiční sjednocené uniformy. Takové vyznání se však neshoduje s muslimským vyznáním, je

⁴⁶ Gulová, L. Multikulturní výchova v teorii a praxi. Brno: MSD, 2004, s. 123.

proto povoleno doplňovat tyto uniformy o náboženské prvky, jako jsou pokrývky hlavy, jak pro dívky, tak pro chlapce.⁴⁷

6. 2 Obecná kritéria pro DaZ vyučování⁴⁸

To, aby výuka jazyka jako jazyka druhého byla pro děti atraktivní a především z hlediska osvojení jazyka efektivní, je potřeba řídit se určitými principy, které jsou pro tuto výuku stanoveny.

Do pedagogických principů, které bychom měli při vyučování zohlednit, patří například vybudování příjemného třídního klimatu. Vyučování by mělo být pro žáky atraktivní a motivující a mělo by umožnit aktivní učení. V žácích by měl být pěstován zájem o lidi a věci v jejich blízkém, ale i vzdáleném okolí, tím by měl být pěstován také zájem o vyučovanou řeč. Pedagogický pracovník by měl díky diferencovanému pozorování objevit rozličné učební předpoklady žáků a ty poté individuálně diferencovanými opatřeními zohlednit. Dále je u výuky DaZ důležité zohlednit svět a kulturu, ze které dítě pochází, a to například tím, že se do vyučování přiřadí i témata z života menšin, například téma života se dvěma jazyky, migrace, rasismu, náboženství atd.

Osvojování cizího jazyka a jazyka druhého ovlivňují v zásadě stejné faktory. Vnitřními faktory může být například věk žáka, inteligence a sociální prostředí, ze kterého žák pochází. Dalším faktorem je nepochybně motivace, kterou může skrz zajímavou výuku vzbudit vyučující či si ji žák vytváří v důsledku určitých potřeb sám. Také metody a zásady zůstávají při výukách obou pohledů na jazyk stejné. Přesto však přináší výuka cizího jazyka jako jazyka druhého určité rozličnosti, které tvoří poměrně důležitý rozdíl mezi těmito dvěma způsoby výuky a měli bychom je brát s největší vážností v potaz.

Ve výuce DaZ je většinou pravidlem, že přípravné třídy jsou tvořeny žáky, kteří nejsou stejně staří, pocházejí z jiného prostředí, mají naučené rozdílné učební styly a každý mluví jiným mateřským jazykem. Tato všechna fakta tvoří ve třídě obrovskou heterogenitu, se kterou by se měl vyučující DaZ umět vypořádat. Žák, který pochází z poměrů, kde

⁴⁷ Průcha, J. Multikulturní výchova. Praha: Triton, 2006, s. 141.

⁴⁸ RÖSCH, Heidi. *Handreichung: Deutsch als Zweitsprache* [online]. Berlin, 2001 [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: http://www.berlin.de/imperia/md/content/sen-bildung/foerderung/sprachfoerderung/daz_handreichung.pdf?start&ts=1234875610&file=daz_handreichung.pdf

probíhalo pouze frontální vyučování, může mít potíže například s moderními metodami, jako je skupinová práce či hraní rolí, kdy bude nucen se před ostatními spolužáky více aktivně zapojit. Dále mají žáci ze svých zemí osvojené různé učební styly, a proto každý žák postupuje v učení různě rychle. Některý žák již základy cílového jazyka může mít osvojené nebo může znát jazyk anglický, což mu bude tvořit před ostatními žáky výhodu. Z těchto příkladů nám jasně vyplývá, že žáci mají v souvislosti s výukovou DaZ rozdílné potřeby, a proto nemůže být zavedena pouze jedna metoda výuky. V moderním vyučování DaZ by měly být tyto individuální předpoklady zohledňovány, vyučování by mělo být flexibilní a nemělo by strnout v úzkém metodickém konceptu.

Rozdíl mezi vyučováním DaZ a DaF leží také v kontextu osvojování cílového jazyka, kdy při osvojování jazyka jako jazyka druhého je žák úplně odlišně zatěžován. Tito žáci jsou vrženi do nového života, kde vznikla velká bariéra v podobě nedostatečné znalosti cílového jazyka, a aby se mohli co nejlépe začlenit do běžného života nejen na škole, popřípadě do pracovního procesu, ale celkově do dění v novém státě, je potřebné ovládnout cílový jazyk co nejrychleji. Proto je také ve vyučování DaZ oproti vyučování DaF kladen mnohem větší důraz na to, aby byli žáci co nejefektivněji a nejrychleji připraveni na situace, které je v běžném životě čekají. Vyučování musí být flexibilní, je nutné používat autentických materiálů a zprostředkovat běžné každodenní situace. Zde se nám jako pedagogům otvírá prostor pro kreativitu a různorodé učební metody, jako například projektové vyučování, mimoškolní aktivity a interkulturní vyučování.

Na rozdíl od vyučování ve třídě, kde se vyučuje jazyk jako jazyk cizí a můžeme zde maximálně pracovat se znalostí jazyka anglického, jsou třídy DaZ jazykově velmi bohaté. To nám ve vyučování přináší nové výzvy a šance. Rozdílné mateřské jazyky motivují žáky k tomu, aby se cílový jazyk rádi učili a mohli si pak dobře rozumět se spolužáky. K tomu se díky všem mateřským jazykům otevírá ve vyučování možnost připravovat cvičení na srovnávání, čímž je možné dosáhnout díky odkazu na jazyk mateřský velkého pokroku v učení.

Dalším problémem, který ve třídách DaZ může pravděpodobně nastat, je neznalost našeho latinského písma. Žák se potom nemůže pravidelně zapojovat do všech aktivit a jeho práce může být zpomalena. V takovém případě je nutné opět k žákům přistupovat individuálně, zprostředkovat jim osvojení písma a poté zapojit do vyučování i trénink čtení a psaní.

6. 3 Metody výuky druhého/cizího jazyka

Velký trend znalosti cizích jazyků nastal na začátku 20. století, s ním se také rozmohlo vědecké zkoumání učení jazyků. Vznikalo tedy mnoho různých metod vyučování cizích jazyků, které si v následujících řádcích stručně shrneme a zaměříme se na metodu, jež je atraktivní a osvědčená dnes. Tato metoda si bere z předešlých metod vždy ty postupy, které se v praxi osvědčily.

Protože výuka jazyka jako jazyka druhého je poměrně nová disciplína, na kterou je apelováno v posledních několika letech, splývala dříve s výukou jazyka jako jazyka cizího, a bylo tedy k výuce používáno v dřívějších dobách stejných metod. Proto je vývoj metod výuky druhého jazyka shodný s metodami výuky jazyka jako jazyka cizího a v moderních metodách je již koncept DaZ zohledňován.

Metoda gramatiky a překladu⁴⁹

Tato metoda vznikala na přelomu 18. a 19. století, je však v různých modifikacích praktikována v některých částech světa ještě dnes. Hlavním cílem této metody je dokonalé ovládnutí gramatických pravidel, které by mělo být docíleno synteticky deduktivním učením. Hlavními jednotkami této výuky jsou texty či věty, které obsahově nemají nic společného. Jazyk je složen z různých stavebních kamenů, které jsou tvořeny dle přesného systému a pravidel a ty je dle této metody nutno pevně osvojit. Vyučování probíhá v mateřském jazyce žáků. Vztah mezi vyučujícím a žákem je tradiční a vyučování probíhá frontálně.

Tato metoda se však setkala s velkou kritikou, výuka jazyků se měla otočit a jazyk se měl učit jako jazyk živý. Dle kritiků byla výuka jazyka roztržena na věty bez významu, které byly mechanicky učený. V nově zavedených metodách měla gramatika hrát ve výuce jazyků podřadnou roli, pojmy se měly začít učit především v kontextu.

Metoda přímá⁵⁰

Tato metoda výuky cizích jazyků plyně nahradila metodu předešlou. Přímá se nazývá z toho důvodu, že měl být jazyk přímo a induktivně zprostředkován učícímu, to znamená

⁴⁹ JANÍKOVÁ, Věra. *Didaktik des Unterrichts Deutsch als Fremdsprache: eine Einführung*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011, str. 24-25. ISBN 978-80-210-5035-8.

⁵⁰ JANÍKOVÁ, Věra. *Didaktik des Unterrichts Deutsch als Fremdsprache: eine Einführung*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011, str. 24-25. ISBN 978-80-210-5035-8.

přímo bez pomoci mateřského jazyka ve vyučování. Preferované již nebylo dokonalé poznání jazyka a jeho pravidel, ale aktivní ovládnutí řeči. Při této metodě odborníci upřednostňovali mluvený jazyk nad texty. Z toho důvodu byl apel kladen na mluvení, poslech a výslovnost za pomoci dialogů, předříkávání a otázek a odpovědí. Tato metoda již začala také zohledňovat přiměřenost vyučování a témat věku cílové skupiny, což je velmi důležitým aspektem v jakékoli výuce. Mnoho elementů z této metody je aplikováno do metod dnešních, moderních.

Metoda audio-lingvální⁵¹

Audio lingvální metoda vychází částečně z metody přímé, ale jsou zde mimo jiné využívány také poznatky z oboru psychologie učení a lingvistiky. V důsledku událostí ve 20. století, kdy USA vstoupilo do druhé světové války, vzrostla potřeba znalosti cizích jazyků. Vznikaly proto intenzivní kurzy, které trvaly zpravidla dva až šest týdnů. Z tohoto časového nedostatku vznikala metoda tzv. drill-cvičení čili časté opakování výroků a jejich variování. Těžiště této metody leželo v mluveném projevu a tréninku konverzace. Vyučující byl zpravidla rodilý mluvčí, velmi motivovaný a vyučování mělo ráznou dynamiku. Tuto metodu ovlivnily dva důležité směry.

Z pohledu psychologie učení byl jedním směrem behaviorismus. Principem behaviorismu je používat jen takové výpovědi, které se zakládají na skutečně pozorovatelném chování individua. Dle behavioristů je učení jazyka, tak jako každé jiné učení, naučení se různým návykům, ty jsou potom výsledkem učebního procesu. Tento princip funguje dle schématu „impuls-reakce“, který vytvořil hlavní představitel behaviorismu Skinner.⁵² Žák dostává tedy od vyučujícího určitý impuls, výpověď, tento impuls na žáka působí a evokuje určitou reakci. Pokud je správná, je žák pochválen a je tím motivován k opakování naučeného jevu až do doby, kdy se stane zvykem. V opačném, negativním případě by měla kritika způsobit, že žák v budoucnu takto již nezareaguje, a tudíž se jeho výpověď nestane návykem.

Druhým směrem ovlivňujícím audio lingvální metodu z pohledu lingvistického byl americký strukturalismus. Strukturalismus konstatuje, že každý jazyk je zkoumán a popisován

⁵¹ JANÍKOVÁ, Věra. *Didaktik des Unterrichts Deutsch als Fremdsprache: eine Einführung*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011, str. 24-25. ISBN 978-80-210-5035-8.

⁵² Skinner, B. F. *Verbal behavior*. New York: Appleton-Century-Crofts, 1957.

dle jeho charakteristických strukturálních prvků v rámci jazyka jako systému. Je induktivně a synchronně zkoumán především aktuální mluvený jazyk bez ohledu na historické změny.

Metoda audio-vizuální⁵³

Další metodou vyvíjející se paralelně vedle metody audio lingvální je metoda audio - vizuální. Tato metoda má stejné prvky a zásady jako metoda předešlá, avšak je všeobecně známo, že každá učící se osoba je individuální, a preferuje tedy i odlišné postupy učení. Proto je tato metoda doplněna o vizuální elementy ve vyučování, které mají pomáhat při zapamatování a sémantisaci. Vyučování začíná zpravidla představením určitého obrázku, situace a následném předříkání dialogu. Zde se tedy střetává vizuální i auditivní jev. Tyto dialogy jsou tak dlouho opakovány, až je učící dokonale umí, a poté jsou vysvětlovány gramatické struktury.

Komunikativní, pragmaticky orientovaná metoda⁵⁴

Tato metoda je v aktuální době nosná, velmi důležitá a bude z ní také dále vycházet při vlastní tvorbě vyučování v praktické části práce. Dále existují jen různé alternativní metody a postmoderní variace této metody. Metoda komunikativní, pragmaticky orientovaná vznikala v sedmdesátých letech 20. století jako reakce na změnu ve společenské a politické situace. Nejdůležitějším elementem vyučování cizího jazyka se stal žák sám. Odkazovala také na to, že prioritou při učení není ovládnutí struktury a gramatiky, nýbrž pravidla sociální a kulturní interakce, čili komunikativní kompetence a interkulturní kompetence. Zjednodušeně řečeno je to vše, co žák potřebuje, aby mohl kvalitně jednat a komunikovat se společností. Podle názvu může docházet k mylné představě, že tato metoda je založena převážně na mluveném projevu, tomu však tak není. Všechny čtyři dovednosti, čtení, poslech, mluvení a psaní, musejí být rozvíjeny stejnoměrně, nikoli izolovaně. Klade se také důraz na to, aby se žáci nebáli v jazyce riskovat a experimentovat, i když to přináší častější chybování, i chyby jsou způsobem učení. V rámci výchovy a vzdělávání by mělo probíhat skrz cvičení a texty zprostředkování určité informace, která je

⁵³ JANÍKOVÁ, Věra. *Didaktik des Unterrichts Deutsch als Fremdsprache: eine Einführung*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011, str. 24-25. ISBN 978-80-210-5035-8.

⁵⁴ GABRIELE KNIFFKA/GESA SIEBERT-OTT. *Deutsch als Zweitsprache lehren und lernen*. 3., aktualisierte Aufl. Paderborn: Schöningh, 2012. ISBN 9783825237301. Str. 76-93

vždy zprostředkována v kontextu. Veškeré aktivity ve vyučování by měly v žácích podnítit kognitivní procesy a rozvoj učebních strategií.

Je důležité orientovat se na žáka a na učební proces. Není specifikována žádná přesná metoda, je nutné orientovat se na cílovou skupinu a dodržovat následující principy:

- Sprachliches Handeln im Unterricht

Žák by měl být schopen ve vyučování jednat a vyjadřovat se. Řeč by měla být zprostředkována v komunikativních aktivitách a všechny pojmy uváděny v kontextu. Tím si žák upevňuje porozumění a významy. Dále se upevňují komunikativní strategie. Pro znázornění situací komunikace jsou vedle jazykových her a hraní rolí často používány také skupinové práce či práce partnerské.

- Autenticita vyučování

Další princip, který je nezbytné ve vyučování cizích jazyků dodržovat, je používání autentických materiálů a pomůcek, se kterými žáci mají možnost ve své životě běžně přijít do styku. Ve vyučování můžeme pracovat například s časopisy a novinami, jídelními lístky, formuláři, inzeráty atd. Tyto pomůcky musíme však vždy správně didakticky zhodnotit, zda mají pro vyučování nosný význam. Autenticita by se neměla týkat pouze materiálů, ale měla by prolínat celé vyučování.

- Učení skrz objevování

Učení skrz objevování je velmi aktivizujícím principem ve vyučování. Není na škodu zapojit děti do řešení určitého problému. Tento princip může dobře fungovat například u zprostředkovávání gramatických struktur, kdy by žáci měli sami najít pravidlo. Pravidla, na která žáci sami přijdou, si lépe zapamatují.

- Role učitele

V tomto konceptu komunikativní metody se již nejedná o frontální styl vyučování, nýbrž učitel zastává roli poradce či pomocníka a udržuje učební proces pouze v požadovaném směru. Vede žáka k samostatnosti a pomáhá mu při hledání učebních strategií.

- Role gramatiky

Gramatika není již hlavní nosnou složkou vyučování, zastává funkci pomoci při tvoření vět a samotném porozumění, kdy žák díky gramatice lépe pochopí význam. Je nutné ji žákům objasnit, není však již nutné učit ji odděleně a nazpaměť.

- Role mateřského jazyka

Rodilý jazyk ve vyučování není doporučován. Vyučování by mělo být vedeno v cílovém jazyce. Pokud žáci nerozumí, neměli bychom se uchýlit k vysvětlení v mateřském jazyce, ale za pomoci různých technik, jako jsou synonyma, antonyma nebo nápodoba, význam vysvětlit. Pokud ani takto nedojdeme k pozitivnímu výsledku, je možné se zeptat žáků, kdo problematice rozuměl, aby se jí pokusil ostatním vysvětlit. Učitel by však měl mateřský jazyk používat opravdu jen v nevyhnutelných situacích a při důležitém sdělení.

Další varianta, která se nám nabízí, je mnohojazyčné vyučování, kdy do výuky například německého jazyka můžeme občas zapojit jazyk anglický. Většinou žáci význam znají či zjistí, že jsou si slovíčka velmi podobná, což jim napomůže k rychlému zapamatování a naučí je s jazyky pracovat a hledat souvislosti.

- Interkulturní pohled

Při výuce cizího jazyka je dle této metody nezbytně důležité zprostředkovat interkulturní aspekty neboli interkulturní kompetenci. Jazyk by neměl být učen bez informací ohledně dané společnosti cílového jazyka. Tento princip výuky by měl vést k senzibilizaci a nabytí dovedností a strategií při kontaktu s jinými kulturami. Zde musím podotknout, že zvláště ve výuce jazyka jako jazyka druhého musí být ve výuce zprostředkovány informace ohledně přírodních podmínek, života lidí, kultury, politiky a průmyslu dané země, což cizincům napomáhá k lepšímu pochopení majoritní společnosti a jejich rychlejší a efektivní integraci.

Tato výuka je možná dvěma způsoby, a to explicitně, kdy je vytvořen samostatný předmět, jako například reálie, nebo implicitně tak, že je interkulturní aspekt vnášen přímo do vyučování jazyka pomocí různě zvolených témat, jako jsou zvyky svátky, používání lokálních médií, ale také předvádění jednotlivých každodenních situací.

7 Praktická část

Protože je dle mého názoru v životě pedagoga nejdůležitější praxe, aktivita a angažovanost, rozhodla jsem se v teoretické části mé diplomové práce vytvořit nástin konceptu vyučování určený pro výuku německého jazyka v DaZ třídách základních škol, který po dokončení aplikuji v praxi. Bude se jednat o dvě mnou vybraná konkrétní průřezová témata, která bude popřípadě možné variovat a doplňovat dle potřeb a dle zásad mnou vytvořeného konceptu. Při tvorbě tohoto konceptu využiji poznatků a principů výuky jazyka jako jazyka druhého, které jsem popisovala v teoretické části. Samotné vyučování se bude opírat především o komunikativní - pragmaticky orientovanou metodu, přičemž se vynasnažím zohlednit všechny její principy výuky. Pro vypracování tohoto konceptu jsem si tedy stanovila několik kritérií, které shledávám při integraci dětí cizinců za klíčové a v průběhu tvorby je hodlám uplatnit.

Prvním a nejdůležitějším kritériem je zohlednění především aktuálního dění v Německu a potřeba co nejrychleji a nejefektivněji naučit děti cizinců německý jazyk, navázat dobré sociální vztahy a umět se orientovat v nové kultuře. Můj koncept výuky jazyka by se měl odlišit od zasetých metod tím, že těžištěm každého vyučování by se měl stát intenzivní přenos určité interkulturní informace doplněné o následné reálné prožití. To by mělo dětem zprostředkovat rychlejší orientaci a integraci do společnosti. Zmíněné kritérium osobně považuji v inkluzivním vzdělávání za jedno z nejdůležitějších a nejnápomocnějších při správné integraci, z toho důvodu se stane hlavní ideou mého konceptu, která jej bude prolínat ve všech průřezových tématech.

Za účelem splnění tohoto hlediska bude ve vyučování konkrétní praktické průřezové téma rozděleno vždy do dvou fází výuky. Přesněji řečeno, budou ve vyučování nejprve teoreticky rozebírána témata, která děti mohou využít bezprostředně při odchodu ze školy a jsou pro ně v jejich situaci jako nových obyvatelů Německa klíčové. Ve druhé a závěrečné fázi výuky daného tématu doplním tyto teoretické informace vždy o interkulturně sociální zážitek, kdy děti opustí areál školy a věci a situace si prožijí na vlastní kůži.

Další mnou stanovené kritérium vychází z informací a zkušeností, které jsem načerpala v praxi a hospitacích na německých školách a které se v reálné výuce dobře osvědčily. Proto se budu snažit zakomponovat co nejvíce výuky pomocí her, abych ve třídě dosáhla uvolněné atmosféry, a také se vynasnažím za pomoci komunikačních kruhů, skupinových prací a popřípadě projektového vyučování co nejvíce posilovat kolektiv a jeho sociální vztahy ve třídě. Hry by však neměly ovlivnit obsah vyučování a efektivitu učebního procesu, proto by měly být co nejčastěji spojeny s určitým gramatickým jevem nebo nosnou kulturní informací. Je nezbytné volit hry s častým opakováním, poněvadž je opakování, a tím upevňování pojmů a jevů do paměti, při výuce jazyků podstatné.

Za neméně důležité považuji ve výuce to, aby děti neztratily kontakt se svou vlastní a jejich národností nebyla přehlížena, nebo dokonce potlačována. Proto by se měl ve vyučování občas objevit odkaz na danou kulturu, odkud děti pocházejí. Osobně si myslím, že i malé zmínění a zájem o jejich původ dokáže děti potěšit a možná i nabudit pocit sounáležitosti, a nová země, kde se rodiče rozhodli žít, jim nebude připadat tak cizí a vzdálená. Odkazy na cizí kultury můžeme provádět spontánně během vyučování. Pokud například probíráme téma tradic, nabízí se diskuse s dětmi o jejich tradicích dodržovaných v rodné zemi. Samozřejmě musíme zohlednit a respektovat to, pokud některé dítě z jakéhokoli důvodu nebude chtít o své zemi vyprávět. Další možností, jak nechat ve vyučování vyniknout různé národnosti, je ta, kdy některé děti například nepochopí otázku nebo nechápou význam některých slov. V takových případech je prvním relevantním postupem pokusit se vyjádřit jinými slovy, popřípadě synonymy a podobně. Pokud ani tak děti nevydedukují význam, je možné jim dát volnost, aby děti, které pojmům rozumí, je vysvětlily ve své řeči. V mém konceptu vyučování toto kritérium splním v podobě třídního projektu a v reálné výuce poté budu o doplnění rozhodovat dle situace.

Posledním kritériem, které si pevně stanovím, bude odbourání strachu z výuky. Důležité je chovat se tak, aby si děti uvědomily, že chyba není problém a že se nesmějí bát s jazykem experimentovat a pokusit se za jakýchkoli podmínek vyjádřit. Je nesmírně důležité děti pozitivně motivovat, aby měly z jazyka radost, výuka je bavila a vedla je také k samostudiu.

7. 1 Přehled zvolených témat

Při výběru slovní zásoby a gramatických jevů budu předpokládat, že děti jsou na jazykové úrovni A1 - A2, čili začátečníků či mírně pokročilých, tak jako k tomu ve třídách DaZ zpravidla bývá. Při tvorbě těchto hodin budu vycházet z informací ohledně německé kultury a zvyklostí a také využiji informace a fakta ohledně města Pasov, kde v aktuální době studuji, shromažďuji v problematice integrace cizinců veškeré informace a zkušenosti a také zde chci své hodiny po dokončení realizovat a ověřit v praxi.

Téma 1: Poznáváme naše město

- Poznáváme instituce a budovy ve městě Pasov
 - trénování předložky se třetím pádem – *V/VE/ IN*
- Doprava
 - trénování předložek se čtvrtým pádem – *S/ MIT*
- Zajímavosti
 - > Výlet do města

Téma 2: Jdeme nakupovat

- Potraviny
 - gramatický jev množného čísla
- Nakupování
 - trénování číslovek 5-10
- > Výprava na farmářský trh

7. 2 Téma č. 1, Poznáváme naše město

Jako jedno z průřezových témat jsem zvolila „*poznáváme naše město*“, a to z důvodu, aby děti blíže poznaly reálné prostředí, ve kterém žijí. V případě, pokud se jedná o děti do města nově přichozí, mohou tyto vyučovací hodiny pomoci při první orientaci ve městě. Získané znalosti a dovednosti mohou dále reprodukovat rodičům, sourozencům nebo kamarádům, kteří jsou odkázáni na pomoc knižních průvodců, map či dobrovolníků a může jim tak být znalost dětí nápomocná.

Vyučování se bude týkat důležitých budov jak institučních, tak historických. Výběr institučních budov bude podléhat primárním potřebám jedince za všedního dne. Výuka slovní zásoby s tématem budov bude vyučována spolu s gramatickým jevem předložky třetího pádu V/VE /IN, například: *Ve škole. In der Schule.*

Další vyučovací hodina se bude týkat městské dopravy. Ze zkušenosti z mimoevropských zemí vím, že mohou být v dopravních pravidlech a návycích velké rozlišení, které děti mohou na území Německa ohrožovat, a to dokonce i na životě. Evropská města, především ta větší, jsou charakteristická hustým provozem a komplikovanými křižovatkami, na což děti z různých poměrů nemusejí být zvyklé. Proto považuji za velmi účelné v rámci tohoto tématu s dětmi vyjít do ulic a pod dohledem pedagogů či zletilých osob některá z pravidel ukázat a prožít v reálu. Dopravní gramotnost je důležitá u všech dětí, které se začínají pohybovat samy z domovů do škol, a u dětí migrantů tato potřeba v mnohých případech narůstá. V rámci tématu doprava bude po nácviu slovíček trénován gramatický jev předložka S/ MIT. Například: *Jedu autobusem. Ich fahre mit dem Bus.* Dle časových dispozic je možné do průřezového tématu „*poznáváme naše město*“ zařadit také zajímavosti, které město nabízí. To z důvodu, aby se dětem odkryly například skryté možnosti zábavy ve volném čase.

Zakončení, osobní prožití tohoto tématu v reálném životě by proběhlo formou výletu po městě. Bylo by samozřejmě nutné zajistit dostačující pedagogický doprovod. Pokusili bychom se simulovat celý průběh cesty ze školy do centra, tzn. cestu městskou dopravou s řádnými pravidly, poté bychom realizovali předpřipravenou trasu od důležitých institucí a budov, které jsme probrali ve vyučování. Během procházky by byla dodržována pravidla o pohybu ve městě a u budov by bylo vždy zapojeno opakování probraných gramatických jevů.

7. 2. 1 Vyučování - Stavíme město a poznáváme budovy a instituce města Pasov

Tematický celek:

Poznáváme naše město Pasov

Téma vyučovací hodiny:

Stavíme město a poznáváme budovy a instituce města Pasov

Stanovené cíle vyučování:

- 1) Žák si osvojí potřebnou slovní zásobu k tématu.
- 2) Žák se orientuje v novém městě trvalého pobytu.
- 3) Žák je schopen vyjádřit pomocí předložky „V“, kde se nachází.

Určené pro:

Jazyková úroveň A2

Časová dotace:

45 minut

Průběh hodiny:

1) Úvod hodiny

Do hodiny přinesu velkou přehlednou mapu města Pasov. Má první otázka bude směřovat na to, zda některý z žáků město pozná. Dále se zeptám, zda někdo dokáže ukázat prstem například náměstí, nádraží, nemocnici a školu.

2) Seznámení se se slovíčky

Pro naši aktivitu vyberu nejdůležitější slovíčka, která korespondují s budovami v Pasově. Jako nejdůležitější shledávám tato slovíčka: *nemocnice, hasiči, policie, škola, nádraží, městská radnice, pošta, cizinecký úřad, nákupní centrum, univerzita*. U slovíček je velmi důležitá vizualizace a co nejpočetnější opakování, abychom napomohli rychlé fixaci.

V případě možnosti využití interaktivní tabule provedu nácvik ve formě prezentace s obrázky jmenovaných budov. Volba obrázků musí být taková, aby bylo co nejvíce jasné, o kterou budovu se jedná. Žáky, kteří disponují anglickým jazykem, necháme zapřemýšlet, zda slovíčko neznají v angličtině, v některých případech jsou si slovíčka s německým překladem velmi podobná a mohou napomoci k rychlejšímu zapamatování. Pokud na název nepřijdeme, ukáži slovíčko v prezentaci a nechám každého přečíst ho a zopakovat. Poté co

žáky seznámíme se slovíčky, provedeme nácvik v podobě jednoduché hry bingo, kdy budou žáci zaškrtnávat správná políčka s potravinami.

Pokud naše třída nebude vybavena interaktivní tabulí, lze všechny předešlé aktivity provést jednodušeji. Místo prezentace obrázky vytiskneme, pro lepší přehled je budeme připevňovat na tabuli a pod každý obrázek napíšeme název.

3) Stavění domečku

Každý žák poskládá z papíru dle jednoduchého návodu domeček. Poté si vylosuje jeden obrázek budovy a svůj domek označí tak, aby bylo poznat, kterou budovu si vytáhl. Žáky během tvorby jednotlivě obejdu a budu chtít, aby se pokusili na papír napsat název své budovy, až bude název správný, přepíše jej na střechu svého papírového domečku. Poté co budou domečky hotové, vytvoří žáci komunikativní kruh kolem mapy, která bude ležet na zemi nebo volném stole dle dispozic třídy. Na mapě pro lepší orientaci zakroužkujeme všechny budovy, které v hodině probíráme.

4) Stavění města a opakování slovíček

Žáci se vždy po jednom dostanou ke slovu. Oslovený vezme svůj domeček, ukáže ho ostatním žákům a nazve ho správným slovíčkem. Poté se rozhlédne po kruzích na mapě a pokusí se najít správné místo, kam budovu postavit. Pokud se mu nepodaří správný kruh najít, mohou ostatní děti pomoci. Takto postavíme všechny probírané budovy a vytvoříme model města Pasov. Jako první začne vyučující, který si jednu budovu také připravil, a vyzve žáky po jednom k opakování stejného postupu.

5) Nácvik slovního spojení „jsem v ...“

Až bude město hotové, začneme s nácvikem vyjádření naší polohy. Vyučující se žáků zeptá, kde se právě teď nacházíme. Pro správné vyjádření věty předloží kartu s vzorovou otázkou a odpovědí: Kde jsi? -> Já jsem ve škole. (Wo bist du? -> Ich bin in der Schule). Aby žáci rozlišovali rozdíl mezi der, die, das, předložíme ještě jednu vzorovou kartu s rodem mužským a středním. Žákům dáme figurky a vyzveme, aby se přiřadili k některé z budov a dle vzorových karet vyjádřili, kde se nachází. Nácvik opět začne vyučující a vyzve dalšího žáka, ten přiloží figurku k vybrané budově, odpoví a zeptá se dalšího žáka po pravici. Poté co

všichni žáci postaví svoji figurku na místo, může proběhnout další opakování tím, že se vyučující bude na přeskáčku ptát každého žáka, kde se nachází některý ze spolužáků.

6) Závěr vyučování

Na konci vyučování zhodnotíme vyučování a provedeme s dětmi evaluaci. Poté každý žák nalepí napevno svoji budovu k mapě, abychom mohli s naším modelem města další hodiny dále pracovat.

7. 2. 2 Vyučování - Bezpečná cesta do školy

Tematický celek:

Poznáváme naše město Pasov

Téma vyučovací hodiny:

Bezpečná cesta do školy

Stanovené cíle vyučování:

- 1) Žák si osvojí potřebnou slovní zásobu k tématu dopravy.
- 2) Žák reflektuje potřebná pravidla dopravního provozu.
- 3) Žák je schopen vyjádřit pomocí předložky „S“, čím jede do školy.

Určené pro:

Jazyková úroveň A2

Časová dotace:

45 minut

Průběh hodiny:

1) Opakování předchozí látky

Na začátku si zopakujeme předchozí látku. Žáků se zeptám, kde se právě nacházíme. Poté budu ukazovat jednotlivé obrázky a budu se každého ptát na správnou odpověď celou větou.

2) Úvod hodiny - seznámení se se slovíčky

Do hodiny přineseme modely dopravních prostředků: *auto, autobus, vlak, kolo, koloběžka, motorka, loď*. Děti rozdělíme do skupin, každé z nich určíme jeden dopravní prostředek a poskytneme jim slovníky v jejich rodné řeči (pokud by některý slovník chyběl, poskytneme dětem online-slovník). Děti budou mít za úkol ve slovníku najít odpovídající slovíčko a společně se na něm shodnout. Každá skupinka poté třídě ukáže svůj dopravní prostředek a název napíše na tabuli.

3) Upevnění slovíček a nácvik předložky „s“ (mit)

Vyučovací hodinu podpoříme prezentací, v té budeme mít obrázky dopravních prostředků, které se žáky z paměti pojmenujeme. Tento nácvik provedeme několikrát za sebou tak, aby každý vyjmenoval alespoň dva dopravní prostředky.

Poté v prezentaci napíšeme otázku „S čím jezdíš?“ (Womit fährst du?) a slovní spojení „jedu s ...“ (Ich fahre mit). Postupně budeme doplňovat slovní spojení pod jednotlivé dopravní prostředky. Poté co je vyplníme, dám každému žákovi do ruky model jednoho dopravního prostředku a zeptám se ho opět na stejnou otázku. Tentokrát bude muset odpovědět již bez pomoci obrázků v prezentaci.

4) Práce s mapou

Na cestu k mapě na konci třídy, kterou jsme si vytvořili již minulou hodinu, uděláme autobus. Jednoho z žáků určím řidičem a ostatní žáky vyzvu, aby vstali, vzali si u mne autobusový lístek a s ním se seřadili po dvou za sebou do našeho fiktivního autobusu. Řidiči ukáží krátkou cestu mezi všemi lavicemi, kterou dojedou až k naší mapě. Během této cesty zkřížím žákům vždy cestu a ukáží červenou barvu. Při této aktivitě vždy ukáží jedu z barev, zelenou či červenou, a zeptám se žáků, zda mohou pokračovat dál. Buď autobus pustím dál, či ho nechám stát, dokud nepřijde zelená.

Na mapě si předem barevnou izolepou vyznačíme trasu do školy s dvěma křižovatkami a s žáky budeme nacvičovat jízdu městem až do cíle. Aktivitu budou najednou provádět tři žáci, jeden si vybere dopravní prostředek, řekne, čím chce do školy jet, a ostatní dva žáci budou každý na jedné křižovatce měnit barvy a ptát se, zda může jet. Pro podporu nácviku větného spojení budou mít žáci možnost nahlédnout do vzorové karty: Jedu autem do školy (Ich fahre mit dem Auto in die Schule), Můžeš jet? Ano/ne (Darfst du fahren? Ja/Nein).

5) Závěr hodiny

Na závěr, až každý dojede do cíle, se zeptám, kde jsme teď všichni, a za dobrou jízdu dětem rozdám zlatou minci jako odznak. Na závěr provedeme evaluaci.

7. 2. 3 Závěrečná část, prožití – Výlet do města

Stěžejní částí tohoto tematického okruhu je výlet do ulic Pasova, který žákům prostředkuje reálný kontakt s městem. Prvním cílem tohoto výletu bude objevení všech ve výuce probíraných budov a institucí. Dalším cílem bude vštípit žákům dopravní návyky, které jsou ve vyučovací hodině celkem těžko simulovatelné, a proto shledávám za nejefektivnější je žákům předvést v klidnějších ulicích města.

Výlet do města musí podléhat přesným pravidlům stanovených školou. Je tedy nutné vyplnit potřebné formuláře, které poté předložíme ke schválení a podepsání vedení školy. Dále informovat rodiče o typu a průběhu výletu, požádat o písemné svolení a zajištění nutných věcí, jako například kopie kartiček pojištění. Dle počtu žáků musíme také zajistit dostatečný pedagogický doprovod, v případě pohybu ve městě bych preferovala pokud možno vyšší počet, nežli je uvedeno v pravidlech. Žáky předem o výletu informujeme a bezprostředně v den výletu je poučíme o BOZP.

Trasu výletu co nejdůkladněji předem naplánujeme. Vybereme takovou trasu, která bude prolínat všechny naučené budovy, avšak nepovede těmi nejrušnějšími místy ve městě. Žákům chceme pod vedením pedagoga zprostředkovat zkušenost s dopravou ve městě, avšak stále musíme stavět na první místo bezpečnost žáků. Zohledníme to, že žáky chceme naučit chodit na správné straně cesty, přecházet přes přechod se semaforem, rozhlížet se na obě strany, poznat, jak se chovají lidé, kteří se pohybují po městě na kole (v Německu jsou kola velmi oblíbeným a frekventovaným dopravním prostředkem, proto je pro ně na mnohých místech vyhraněn speciální pruh). Zvolená trasa by však měla být pro žáky také něčím zajímavá a užitečná, aby se žáci mohli po škole s rodiči na místa vrátit, například dětská hřiště, parky atd. Trasa bude započata jednou jízdou autobusem na určené místo startu, kde bude první budova, a druhou na místo cíle čili školy.

Při tomto typu výletu je nutné být naprosto obezřetní a velmi opatrní, proto zvolím rozdělení žáků dle počtu pedagogického doprovodu do menších skupinek, které půjdou s malým intervalem za sebou. Toto rozdělení poskytne pedagogovi lepší přehled nad žáky i situací ve městě a práce s žáky bude intenzivnější.

Průběh výletu:

1) Cesta ze školy

Žáci dostanou zjednodušené mapky naší trasy, kterou budou v průběhu sledovat a zaškrťávat již navštívená místa. Ze školy se přesuneme na zastávku, kde žákům řekneme, kterým číslem autobusu pojedeme a na kterou zastávku. Dále každému rozdáme vlastní lístek, po nástupu do autobusu správnými dveřmi (v Pasově se vchází pouze předními dveřmi) ji označí. Zopakujeme naučené slovní spojení: „Jedu s ...“.

2) Aktivity u budov

Žáci budovu nejprve správně pojmenují a zopakují z hodin již naučené slovní spojení: „Jsem v ...“. Poté budovu zakroužkují do své mapy a pojmenují. Pedagog otiskne z druhé strany mapky razítko za to, že všichni budovu našli, a dále bude udělovat razítka navíc za správné názvy v mapkách a za správné odpovědi na otázky. Tato razítka se na konci výletu sečtou a žáky bude čekat odměna.

3) Dopravní pravidla

Pravidla o dopravě budeme žákům vštěpovat v průběhu celé trasy. Předem pečlivě připravíme místa přechodu silnice, ty poté společně po zdůraznění pravidel všichni přejdeme. Žáků se budeme ptát, zda můžeme silnici přejít, zda můžeme projít určitými místy a zda můžeme chodit na místech určených pro kolo.

4) Závěr výletu

Z poslední námi určené budovy se městskou dopravou dopravíme do školy stejným způsobem jako na začátku výletu. Ve škole vybereme podepsané mapky a vyhodnotíme, kdo nasbíral nejvíc razítek. Poté žáky oceníme.

Pro propojení výletu s naší vytvořenou mapou během dvou předešlých vyučování a její doplnění o zajímavosti zadám žákům úkol navíc, který budou plnit během cesty. Každý si vybere jednu budovu, která ho při procházení naší trasy zaujme a bude ji považovat za důležitou. S pomocí pedagoga svoji budovu správně pojmenuje. Druhý den přinese vytvořenou budovu, kterou vlepí na naši mapu města ve třídě. Všechny nově nalepené budovy si společně projdeme a pojmenujeme.

Závěrečná podoba žáky vytvořené mapy Pasova je hmatatelným výstupem celého průřezového tématu a může být vystavena ve třídě či prostorách školy.

7. 3. 1 Téma č. 2 - Jdeme nakupovat

Jako další příklad možného průřezového tématu jsem vybrala téma „*jdeme nakupovat*“. Nakupování nejen potravin, ale i jiných věcí potřebných k životu je v četných domácnostech denní rutinou. Proces nakupování se jistě nevyhne ani žákům tříd DaZ, kteří přicházejí s obchody do kontaktu za doprovodu rodičů, či je možné, že si sami po cestě do školy nebo ve školním obchodě budou chtít koupit svačinu. Kultura nakupování má v evropských zemích poklidný průběh a pevně dané ceny. V některých zemích východu je však tento proces nakupování spojen s tradičním aktem smlouvání a nabízené věci nemají hodnotu, kterou prodávající uvádí. Tento akt smlouvání je naprosto přirozený, a dokonce i žádaný. Na území Evropy tomu tak není, a proto je na místě žáky, kteří z podobných kultur pocházejí, s těmito fakty seznámit.

V první vyučovací hodině se žáci seznámí s užší slovní zásobou některých z potravin, které jsou ve městě každodenně k dostání. Do slovní zásoby zakomponuji také typické bavorské potraviny, na něž je možné narazit v každém obchodě a v každé restauraci ve městě Pasov. K naučeným slovíčkům přidáme gramatický jev množného čísla. Tento nácvik množné formy jednotlivých naučených slovíček provedeme pomocí krátkého úseku číslovek od jedné do deseti. To z důvodu, aby žáci byli schopni vyjádřit počet žádaných potravin a orientovali se v jejich ceně.

Ve druhé vyučovací hodině se již budeme věnovat samotnému procesu nakupování, při kterém využijeme nově naučených slovíček, a tím je také budeme opakovat a upevňovat do paměti. Žákům zprostředkujeme tento proces pomocí autentických her. Do vyučování přidáme jako komunikativní dovednost slovní spojení „já bych chtěl...“, které je důležité při vyjádření toho, co chceme koupit. Toto slovní spojení je také často využitelné během celého dne, a proto je důležité žákům správně vysvětlit význam.

Aktivním zakončením tohoto průřezového tématu by mělo být reálné nakupování v obchodě. Město Pasov však každý týden organizuje farmářské trhy, které se konají venku v příjemném prostředí a také zde panuje větší klid. Myslím si, že pro naše potřeby jsou tyto trhy ideální volbou, proto bych určitě směřovala tento třídní výlet za nákupy tam. Žáky tedy necháme, aby si nakupování některých potravin vyzkoušeli na vlastní kůži, přičemž budou také muset sledovat, zda je jejich finanční obnos pro koupi dané věci dostačující.

7. 3. 2. Vyučování – Co máme dnes k svačině?

Tematický celek:

Jdeme nakupovat

Téma vyučovací hodiny:

Co mám dnes k svačině?

Stanovené cíle vyučování:

- 1) Žák si osvojí potřebnou slovní zásobu k tématu.
- 2) Žák je schopen vyjádřit číslem od 1-10 počet potravin v množném čísle.

Určené pro:

Jazyková úroveň A2

Časová dotace:

45 minut

Průběh hodiny:

1) Úvod vyučování

Pro uvedení hodiny a našeho nového tématu si do vyučování si přinesu pytlíček, ve kterém budu mít svoji svačinu a k tomu pití. S žáky povedu krátkou diskusi o tom, co mám dnes ke svačině a zda jim to také chutná. Poté se zeptám, zda má někdo v tašce také svoji svačinu a zda ví, co to je. Společně si naše svačiny projdeme a některé z nich napíšeme na tabuli, k těmto pojmům se později v hodině vrátíme.

2) Seznámení se s novými slovíčky

K tomuto tématu vybereme některé ze slovíček, která shledáváme za důležitá, frekventovaná a kulturně důležitá pro naši oblast. Bude se tedy jednat o tato slovíčka: *jablko, banán, mrkev, sýr, šunka, párek, chleba, houska, preclík, čokoláda, mléko, džus, voda*.

Se slovíčky se děti seznámí s pomocí prezentace, v níž budeme mít stažené jednotlivé obrázky. Ty budeme postupně odkrývat a ptát se, zda někdo neumí potraviny pojmenovat. Opět dáme prostor také angličtině, abychom našli podobná slovíčka. Pokud na správné slovíčko přijdeme, napíšeme ho pod obrázek. Zároveň budou žáci kontrolovat naše vypsání slovíčka na tabuli, která jsme si vypsali v úvodu hodiny, a pokud najdeme shodu, tak slovíčko zakroužkujeme. Poté co se se všemi slovíčky seznámíme, projdeme opět všechny obrázky

a žáky vyzveme různými způsoby k opakování, aby si slovíčka zapamatovali a mohli jsme s nimi dál pracovat.

V případě absence projektoru nebo interaktivní tabule ve třídě obrázky opět vytiskneme a budeme situaci řešit manuálně s pomocí obyčejné tabule.

3) Hra PEXESO, skupinová práce

Pro tuto hru je možné využít interaktivní tabuli, avšak v našem konceptu využijeme jednoduššího postupu s vytisknutými kartičkami, a to z důvodu uplatnění aktivity ve skupinách, která by se pomocí interaktivní tabule špatně realizovala. Třídu tedy rozdělíme dle počtu žáků do menších skupin. Každá skupina dostane vytvořené kartičky s probíranými slovíčky. Na kartičkách bude obrázek jednotlivých potravin včetně jejich názvů, aby si je žáci vizuálně zafixovali. Po ukončení hry každý z žáků spočítá kartičky a před celou třídou vysloví, které potraviny nasbíral, poté vyhodnotíme ve skupinách vítěze.

4) Návčik množného čísla

Návčik množného čísla provedeme za pomoci kartiček z pexesa, které po hře od všech skupin vybereme. Do ruky si vezmeme jeden obrázek například jablka a budu se ptát, kolik mám v ruce obrázků jablka, postupně budu obrázky přidávat. Nejprve budu chtít slyšet od žáků pouze číslovky.

Protože množná čísla je nutné se v německém jazyce naučit nazpaměť, napíši na tabuli první vzor jednotného a množného čísla od jablka, vždy s určitou číslovkou. Na druhé straně budu mít připravená všechna námi probraná slovíčka, ke kterým se za pomoci výkladových slovníků pokusíme doplnit množné číslo. Až budeme mít všechna slovíčka doplněná, proběhne návčik v podobě četného opakování. Každému rozdáme určitý počet karet s obrázky a vybídeme, aby dle naší doplněné tabulky kartičky s jednotlivými ovoci spočítal a správně počet s množným číslem vyslovil.

5) Závěr hodiny

V závěru hodiny necháme žáky opsat si naši doplněnou tabulku do sešitu a provedeme evaluaci vyučování.

7. 3. 3 Vyučování – Co si chci dnes koupit?

Tematický celek:

Jdeme nakupovat

Téma vyučovací hodiny:

Co si chci dnes koupit?

Stanovené cíle vyučování:

- 1) Žák si osvojí potřebnou slovní zásobu k tématu.
- 2) Žák je schopen vyjádřit číslem od 1-5 počet potravin a jejich cenu.
- 3) Žák je schopen vyjádřit pomocí slovesa „chci“, o co žádá v obchodě.

Určené pro:

Jazyková úroveň A2

Časová dotace:

45 minut

Průběh hodiny:

1) Opakování slovíček z předešlé hodiny

Hned na začátku vyučovací hodiny utvoříme komunikativní kruh. Opakování naučených slovíček provedeme formou soutěže. Pedagog bude stát uprostřed komunikačního kruhu a žáci se postaví. Vždy budou vybráni dva žáci, kterým bude ukázán obrázek s potravinou jednotného nebo množného čísla, a ten, kdo obrázek z dvojice neuhodne, se bude muset posadit. Takto budeme pokračovat, dokud nebudeme znát vítěze, kterého odměníme jablíčkem.

2) Úvod vyučování

Pro úvod do hodiny vytvoříme z různých reklamních letáků svůj vlastní, kde budou obsaženy pro nás již známé produkty, a každému účastníkovi rozdáme jeho kopii. Až budou mít děti letáky rozdané, ukážeme na jeden obrázek a vyslovíme naše slovní spojení: „Já chci dnes koupit jablko.“ Žákům ukáží na cenu a zeptám se: „Kolik stojí?“. Poté odpovím: „Stojí 1 euro.“ Všechna spojení napíšeme na tabuli, aby je měli žáci na očích.

3) Nácvik slovních spojení

Následně dáme doprostřed komunikačního kruhu košík a vedle vyskládáme kartičky s našimi potravinami. Každý si ve svém letáku najde potravinu, kterou chce koupit. Přistoupí ke košíku, vybere zvolenou potravinu a se slovy: „Já chci koupit...“ ji vhodí do košíku. Poté se zeptám, kolik tato potravina stojí, a až žák dobře odpoví, může se posadit a zvolit spolužáka, který bude ve hře pokračovat.

4) Hraní scénky – Nakupování

Pro utvoření vzoru rozhovoru rozdělím žáky v komunikačním kruhu na malé skupinky. Připravím si nastříhané věty předem vytvořeného rozhovoru. Ty do skupinek rozdám a zadám žákům úkol, aby se pokusili rozhovor co nejsmysluplněji sestavit. Rozhovor bude vypadat následovně:

A: Dobrý den.

A: Kolik stojí?

B: Dobrý den.

B: Dvě eura, prosím.

A: Chtěla bych jeden chleba.

A: Děkuji a na shledanou.

B: Ano, rád/a.

B: Na shledanou.

Poté žákům konečné složení rozhovorů opravíme a ta skupina, která jej bude mít správně, přepíše výsledek na tabuli. Poté rozdělíme děti do dvojic tím, že rozdáme dětem kartičky, kdy vždy dvě budou stejné. Dvojice se stejným obrázkem se mezi sebou budou muset najít, podle vylosované kartičky vyhledat potravinu v letáku a provést mezi sebou vzorový rozhovor.

5) Závěr hodiny

Na závěr hodiny žáky vyzveme k opsání vzorového rozhovoru z tabule do sešitu a připomeneme, aby se doma na rozhovor ještě podívali, protože bude následovat reálné nakupování na trhu. Poté provedeme evaluaci.

7. 3. 4 Závěrečná část, prožití - Nakupování na farmářském trhu

Jak již bylo zmíněno, důležitým zakončením tohoto tématu bude návštěva farmářského trhu v Pasově. Jako hlavní cíle tohoto výletu si stanovíme, aby se žáci seznámili s procesem nakupování při reálné příležitosti, kdy nebudou komunikovat se spolužákem, ale s německy mluvícím prodejcem. Dále by měli být schopni použít při komunikaci to, co jsme se v hodinách naučili.

Stejně jako výlet v předešlém tématu tak i tento bude podléhat pravidlům stanovených školou, která jsme výše již popisovali. Tentokrát nebude výlet tolik náročný na přesuny po městě, a tak postačí standardní počet pedagogů jako doprovod. I v tomto případě naplánujeme trasu naší cesty na farmářský trh a zpět do školy tak, abychom zvolili tu nejbezpečnější variantu. Proto, abychom mohli zboží opravdu nakupovat, dostane každý žák ještě ve škole nákupní tašku, 2 eura a náš leták s potravinami používaný poslední vyučovací hodinu.

Průběh výletu:

1) Práce s letákem

Po příchodu na farmářský trh rozdělíme žáky do skupin dle počtu pedagogických pracovníků přítomných jako doprovod na výletě. S každou skupinou projdeme pomalu celý trh stánek po stánku. Prvním úkolem žáků bude najít potraviny, které máme v našem školním letáčku. K těm potravinám, které žáci na trhu najdou, připíšou cenu, za niž je na trhu potravina nabízena.

2) Nákup

Další a podstatnou aktivitou bude samotný nákup zboží. Každý žák si v letáku nejde jednu potravinu, kterou si chce koupit, avšak musí dbát na to, že disponuje pouze dvěma eury. Poté společně cíleně obejdeme stánky a každý si podle našeho naučeného rozhovoru vyzkouší potravinu koupit. Poté se všechny skupiny opět sejdou a společně odjedeme zpět do školy, kde nakoupené potraviny děti nechají.

Abychom žáky nepřipravili o nakoupené potraviny, připravíme z nich druhý den po prožití výletu ve vyučovací hodině malý zdobený piknik a na žáky nakoupených potravinách si společně pochutnáme.

8 Použití konceptu v praxi na škole

Po dokončení mého navrhovaného konceptu bylo zapotřebí jej ověřit také v praxi. První volbou, kde bych vyučování ráda realizovala, byla základní škola v Pasově, která jako jediná ve městě vede speciální DaZ třídy. S prostředím školy a žáky v DaZ třídě jsem se již seznámila při mé dřívější hospitaci, a tak jsem školu bez dlouhého váhání oslovila. Bohužel mi odučení vlastních hodin nebylo za žádných okolností umožněno, proto jsem byla nucena najít jiné řešení. Protože tato základní škola byla jediná, která zavedla ve městě třídy DaZ, rozhodla jsem se oslovit Spolek dobrovolných studentů, kteří, jak jsem již v mé práci uváděla, dobrovolně vyučují uprchlíky ubytované ve městě Pasov. Tato komplikace neumožnění výuky na základní škole mi však vytvořila velké výzvy, kterým jsem se rozhodla postavit čelem. Ačkoli se nejedná o standartní vyučování na základní škole, jsem přesvědčena, že můj koncept může mít velký přínos i u těchto lidí, kteří s pobytem v Německu a s učením se německého jazyka teprve začínají. Se studenty vedoucími jazykové kurzy jsem byla již dříve kvůli hospitacím v hodinách také v kontaktu. Dále si myslím, že tato uvolněnější výuka v jazykových kurzech a vyšší věk účastníků umožní snadnější realizaci výletů mimo areál školy, protože nebude nutné vyřizovat potřebnou dokumentaci a účast na výletu bude dobrovolná.

Studenti mi realizaci mé vlastní výuky velmi rádi umožnili. Po představení mých idejí jsem se setkala s vřelým a pozitivním komentářem. Mé nápady se studentům velmi líbily, avšak z důvodu již připraveného programu na následující dva měsíce mi bylo umožněno realizování pouze jednoho průřezového tématu. Protože v daném kurzu bylo téma *Město* již jistým způsobem probíráno, rozhodla jsem se odučit mé druhé téma, čili téma „*Jdeme nakupovat*“. Obě vyučovací hodiny jsme nejprve se dvěma studentkami, které v době mé realizace měly vést výuku, společně prošly. Rozdělily jsme si ve vyučování role tak, že já jsem byla hlavním vyučujícím a studentky mi pomáhaly při některých aktivitách, jako byly skupinové práce, kdy každá měla na starost jednu skupinu účastníků kurzu, a při jiných aktivitách chodily mezi účastníky a pomáhaly s úkoly. Vyučování bylo realizováno ve skupině se čtrnácti pokročilejšími účastníky ve věku 16 až 28 let.

První hodina proběhla s menšími nedostatky celá dle plánu. Při seznamování se slovíčky jsme vynechaly zapisování potravin, které účastníci měli s sebou, na tabuli, a přešly jsme rovnou k prezentaci s vybranými slovíčky. To z toho důvodu, že účastníci do kurzu

svačiny zpravidla nenosí, a sešlo se jich tak pouze malé množství. Návčik slovíček proběhl nad má očekávání a s pomocí hry Pexeso si účastníci slovíčka relativně rychle zapamatovali. Pexeso k našemu štěstí většina znala, a ačkoli se jednalo o dětskou hru, byla tímto kolektivem velmi dobře přijata. V další části vyučování, návčiku množného čísla, jsme se již setkaly s menšími komplikacemi. Účastníkům byly dle plánu rozdány výkladové slovníky. Práci se slovníkem shledávám v této skupině jako velmi důležitou činnost, protože orientace ve slovníku a um jej rychle použít jsou v situaci těchto lidí nezbytné. Společnými silami jsme s účastníky došli k potřebným informacím. Při vyplňování množných čísel jsme byly zahlceny otázkami, proč je každé slovíčko v množném čísle jiné. Zpočátku jsme měly s odpověďmi na otázky velký problém, protože německému výkladu tohoto jevu účastníci nerozuměli. Díky tomu, že do kurzu docházejí dva muži, kteří byli schopni o trochu lépe mluvit anglicky, bylo možné důvod vysvětlit v angličtině a oni ho poté přetlumočili rodným jazykem. V kurzu jsou však lidé různých národností, kteří nerozuměli. Debatu jsme tedy zakončily tím, že se tyto tvary musejí jednoduše u každého slovíčka naučit. Protože i v kurzu si účastníci vedou sešity, vyzvaly jsme je na závěr, aby si slova a jejich tvar v množném čísle opsali.

Další vyučovací hodina byla zahájena opakováním předešlé látky. Naše soutěž mezi jednotlivci proběhla celkem rychle, a proto jsme ji pro velký úspěch zopakovali ještě jednou. Obě kola vyhrál mladý chlapec, který ani jednou nezaváhal, a proto od nás dostal dvojnásobnou odměnu v podobě žvýkaček. Bylo vidět, že ho úspěch a následná odměna velmi potěšila. Následoval návčik slovních spojení pomocí vytvořených letáků. Při této aktivitě jsem velmi uvítala přítomnost dvou dalších studentek, se kterými jsem si mohla vzájemně klást vybrané otázky a následně na ně odpovídat, a tak jsme mohly účastníkům jasně předvést vzor krátkého rozhovoru. Vybraná slovní spojení jsme tedy napsaly na tabuli a pro lepší zapamatování ještě několikrát zopakovaly. Poté jsme pokračovaly prací s letáky. Účastník měl tedy v letáku vybrat jednu potravinu, kterou vhodí do připraveného košíku a použije naučená spojení „Já chci koupit...“ Na začátku tohoto návčiku byly jisté problémy s porozuměním, proto jsme opět několikrát za sebou se studentkami aktivitu mezi sebou předvedly. Při této aktivitě se nám jasně osvědčilo pravidlo častého opakování a nápodoby. Při další aktivitě byl průběh vysvětlení již jednodušší. Jednalo se o práci ve skupinách, kdy jsme účastníky rozdělily do tří skupin tak, aby každá z nás dohlížela na práci jedné skupiny. Složení všech třech rozhovorů díky rozložené práci studentek proběhlo velmi hladce a všichni se dopracovali ke správnému výsledku. Aby byl vzor rozhovoru přehlednější, nechaly jsme jej

dvěma účastníky napsat na tabuli. Poté vybrané dvojice rozhovor přeřikaly. S výsledkem jsme byly velmi spokojeny, protože většina účastníků se na vzorový rozhovor na tabuli nemusela dívat a říkala jej z paměti. I přesto jsme zvolily zápis do sešitu, aby se na slovní spojení mohli později podívat.

Účastníky jsme seznámily s naším dalším plánem, který se měl konat o tři dny později na farmářském trhu. Protože jsem počítala s tím, že veškerým informacím účastníci nemusejí v němčině ani v angličtině rozumět, za pomoci zahraničních studentů studujících aktuálně na univerzitě jsem si připravila anglickou a arabskou variantu informačních letáčků. Po přečtení informací se v místnosti mezi účastníky rozproudila debata, po níž se nám podepsalo na listinu o účasti tři čtvrtě účastníků. Tento výsledek mě velice mile potěšil, protože jsem se osobně obávala, že tato věková skupina nebude mít o podobné věci zájem. Výlet jsme na farmářský trh následující pátek realizovali. S účastníky kurzu jsme se však setkali již na určeném místě před trhem, kam dorazilo o tři účastníky méně, nežli jsme dle podpisů očekávali. Poté jsme se společně na místo vydali a začali s plněním naplánovaných úkolů. Každý tedy dostal po dvou eurech, polovinu této investované sumy jsem hradila já a druhou polovinou přispěl spolek studentů. Nákupy tedy proběhly dle plánu. Dbali jsme na to, aby opravdu každý jednu potravinu koupil a použil k tomu správná slovní spojení. Mladším účastníkům jsme museli občas dodávat kuráž, aby se nebáli promluvit, ale poté, co viděli, že ostatní úkoly dobře zvládají, ostych zahodili. Celý průběh nákupů proběhl nad má očekávání a především bez komplikací. Bylo vidět, že někteří z účastníků byli aktivnější nežli v hodinách a do nakupování se opravdu vžili a pozorovali i ostatní, jak si s plněním úkolů vedou. Pozitivních ohlasů jsem si všimla také od stánkařů a lidí, kteří se kolem nás pohybovali. S několika stánkaři jsme se dali poté do řeči a oni naši práci kvitovali. Další týden jsme na kurzu pro všechny udělaly se studentkami opravdový piknik. Všechny potraviny jsme zdobně nakrájely a tematicky jsme je ozdobily bavorskými ubrousky a vlaječkami.

Celkově jsem byla z realizování těchto hodin a výletu nadšená. Zpočátku jsem se nevyhnula jistým obavám a i přes důkladnou přípravu byla pro mě první vyučovací hodina opravdu náročná. Ačkoli jsem byla již předtím zastáncí toho, aby kurzy vedly kvalifikované osoby, díky této zkušenosti jsem se v názoru ještě pevněji utvrdila. Největším problémem byla pro mne jazyková bariéra, na kterou při vedení vyučování nejsem zvyklá. Jakožto studentka pedagogické fakulty jsem na začátku ani já nevěděla, jak tuto situaci dobře zvládnout, dosáhnout svých stanovených cílů a předat těmto lidem plánované znalosti.

Studentky však za dobu svého působení ve spolku nasbíraly četné zkušenosti a prvotní pocity nejistoty mi pomáhaly překonat. Při této situaci se člověk musí naučit co nejvíce používat gesta, mimiku a předvádění. Občasně jsem si připadala až komicky, ale i studenti, kteří tyto kurzy vedou každý týden, přitakávají, že bez těchto pohybů je výuka zkrátka těžší. Moje skupina, se kterou jsem výuku realizovala, byla již ta mírně pokročilá. Avšak pokud se jedná o naprosté začátečníky, u kterých se mnohdy začíná i s učením naší abecedy, tak se tyto problémy výuky zdvojnásobují a je nutné mít s výukou takových lidí minimálně hojně zkušenosti. Velkou pomocí mi byly tedy dvě kolegyně, které mi během výuky velmi pomáhaly. Pokud se jedná o výuku dětí cizinců na základních školách, tak dle mých zkušeností zvládá pedagog situaci dobře sám, protože se většinou jedná již o děti, které základ německého jazyka mají. V případě uprchlíků, kteří se rozhodnou co nejrychleji navštěvovat jazykové kurzy, je tato situace jiná a tak shledávám systém přítomnosti několika studentů v hodině velmi užitečným. V další hodině má nervozita již mírně opadla a snažila jsem se vydat ze sebe to nejlepší a účastníkům kurzu co nejlépe vše předvést a vysvětlit. Nejlepší atmosféra však panovala mimo třídu na farmářském trhu, kde se všichni chovali přirozeněji. Ačkoli byl můj koncept vyučování určen dětem základních škol, nezaznamenala jsem jakýkoli odpor k aktivitám, které jsme prováděli, spíše naopak. Při nákupu účastníci opravdu dobře používali naučených slovíček a slovních spojení, a tak mohu směle říci, že cílů, stanovených pro jednotlivé vyučovací hodiny, bylo dosaženo. Závěrečný piknik dodal celému konceptu krásný závěr, při kterém jsem se nejen já, ale i mé kolegyně mohly těšit z četných úsměvů.

9. Závěr

Integrace, která se stala tématem mé diplomové práce, shledávám jako velmi zajímavý proces pro výzkum. Poté, co jsem se seznámila s fakty ohledně migrace, je snadno rozpoznatelné, že v důsledku rapidně se navyšujících počtů migrantů nejen do Spolkové republiky Německo, ale do celé Evropy bude nutné integraci věnovat více pozornosti nežli doposud. Nejvíce bychom se měli dle mého názoru věnovat právě inkluzivnímu vzdělávání, a to z důvodu, že k nám přicházejí především mladiství lidé, kteří se rychleji adaptují, a mají tak možnost po poskytnutí kvalitního pedagogického vedení rychlé integrace mezi majoritní společnost, a to jak ve stránce osobní, tak například i pracovní, kdy se v budoucnu budou moci uplatnit na vyšších pracovních pozicích. Dále je samozřejmě potřebné co nejrychleji nabýt jazykové kompetence, protože neznalost jazyka tvoří v začátcích velkou bariéru.

Jak již bylo mnohokrát zmíněno, má Spolková republika Německo s migrací a následnou integrací četné zkušenosti, a tak se jejich systémy vzdělávání a integrace migrantů propracovaly na velmi kvalitní a především efektivní úroveň. Díky aktuálnímu dění, čili uprchlické krizi, i Německo cítí, že je potřebná reforma stávajících modelů a přístupů. V důsledku velkého počtu migrantů jsou v posledních měsících roku 2015 a 2016 projednávány různé inovace a plány do budoucna, které by integraci cizinců měly ještě více zintenzivnit. Česká republika je v tomto směru z mnoha důvodů relativně pozadu, a ačkoli se iniciativy stále navyšují a propracovávají, nenabízí cizincům tak četné možnosti jako naši sousedé. Můžeme však předpokládat, že i naše republika se bude v tomto směru jistě zdokonalovat.

Mým cílem v této práci bylo vytvoření stručného popisu obecné situace migrace v Německu a dále seznámení s integračními snahami v podobě nabízených jazykových kurzů, programů a v neposlední řadě samotného inkluzivního vzdělávání. Protože jsem měla možnost v Německu nějaký čas žít, naskytla se mi jedinečná příležitost některé z těchto integračních procesů poznat osobně. Proto jsem neváhala a aktivně se účastnila mnoha aktivit, které jsem do mé práce poté zakomponovala. Tyto osobní zkušenosti shledávám osobně jako velmi přínosné jak pro moji práci, tak pro mne samotnou. Prostřednictvím tohoto pozorování a aktivit jsem se pokusila zprostředkovat reálný obraz aktuálního dění ve Spolkové republice Německo. Jsem velmi překvapená z iniciativ mnoha občanů, kteří se snaží

v této situaci stát podpořit, zaujímají vůči této situaci pozitivní postoj a snaží se dle svých možností pomoci tam, kde je to třeba.

Protože považuji u pedagoga za důležité vlastnosti iniciativu a angažovanost, rozhodla jsem se v praktické práci vytvořit model vlastního konceptu vyučování dětí cizinců. Po návštěvě uprchlického tábora mi bylo jasné, jak bych tento koncept chtěla sestavit. Protože většina dětí zde tráví veškerý svůj čas a ti, co již mají zázemí a jsou zapsáni do školy, se pohybují na trase mezi domovem a školou, rozhodla jsem se, že do svého konceptu vnesu určitou dávku reálného života. Při přípravě tohoto konceptu jsem se svými návrhy byla plně spokojena a věřila jsem, že se v praxi také osvědčí. Realizace však přinesla jisté komplikace, a to hned v začátcích, kdy mi nebylo umožněno vyučování v DaZ třídách, proto jsem volila alternativu dobrovolných jazykových kurzů. Myslím si, že by můj koncept mohl najít uplatnění i zde.

Samotná výuka byla pro mne relativně náročná. Utvrdila jsem se v názoru, že jazyková bariéra je velmi závažný problém a komplikuje samotnou výuku, proto je důležité, aby pedagogové vyučující tyto lidi měli s touto formou výuky minimálně četné zkušenosti. Vyučující pracuje především pomocí gest a mimiky, až se to občas zdá být komické. Sama jsem se cítila mnohdy bezradná, protože jediným jazykovým pojítkem byl anglický jazyk, a to ještě v méně případech, neboť jám bohužel nedisponuji tak, abych byla schopna vysvětlit určité gramatické jevy. Proto jsem byla velmi ráda za podporu dvou studentek, které tyto kurzy vedou již delší dobu. Výlet do města mne ovšem nabil opět energií a ještě více tím, že se zdařil a odměnou byly kladné ohlasy jak lidí z tržiště, tak samotných účastníků kurzů.

..

Seznam použité literatury a zdrojů

Literatura

BAHN, Petra. *Deutschland: Erste Informationen für Flüchtlinge*. Freiburg im Breisgau: Herder, 2015. ISBN 978-3-451-34933-1.

GULOVÁ, L. *Multikulturní výchova v teorii a praxi*. Brno: MSD, 2004.

HENRICI, G., Vollmer, H. J. *Lernen und Lehren von Fremdsprachen: Kognition, Affektion, Interaktion. Ein Forschungsüberblick*. 2001.

JANÍKOVÁ, Věra. *Didaktik des Unterrichts Deutsch als Fremdsprache: eine Einführung*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5035-8.

KING, Russell. *Atlas lidské migrace*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2008. ISBN 978-80-204-1706-0

KNIFFKA/GESA, Gabriele SIEBERT-OTT. *Deutsch als Zweitsprache lehren und lernen*. 3., aktualisierte Aufl. Paderborn: Schöningh, 2012. ISBN 9783825237301.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha: Academia, 2009.

Průcha, J. *Multikulturní výchova*. Praha: Triton, 2006.

MICHALAK, Magdalena. (HRSG.). *Grundlagen der Sprachdidaktik Deutsch als Zweitsprache*. 2., unveränd. Aufl. Baltmannsweiler: Schneider Hohengehren, 2012, ISBN 9783834010087.

MOREE, Dana. *Základy interkulturního soužití*. Vydání první. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0915-7.

Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi]. 2. vyd., aktualiz. Editor Tatjana Šišková. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-807-3671-822.

RADOSTNÝ, Lukáš a kol. *Žáci s OMJ v českých školách*. 1. vyd. Praha: META o.s. sdružení pro příležitosti mladých migrantů, 2011. ISBN 978-80-254-9175-1.

SKINNER, B. F. *Verbal behavior*. New Yourk: Appleton-Century-Crofts, 1957.

SPILKOVÁ, V. a kol.. *Proměny primárního vzdělávání v ČR*. Praha: Portál, 2005.

SKUTNABB-KANGAS, T.(1992). *Mehrschprachigkeit und die Erziehung von Minderheitenkindern*. Deutsch Lernen.

Internetové zdroje

Azyl, migrace a integrace. *Ministerstvo vnitra České Republiky* [online]. 2015-12-8 [cit. 2015-12-8]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/migrace-novy-clanek-890951.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d>

Bildung. *Bundesfachverband unbegleitete und minderjährige Flüchtlinge* [online]. [cit. 2016-1-6]. Dostupné z: <http://www.b-umf.de/de/themen/bildung>

Čeština jako druhý jazyk. META, o. p. s. *Inkluzivní škola.cz: informační portál zaměřený na začleňování žáků cizinců do českého vzdělávacího systému* [online]. 2014 [cit. 2016-2-5]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/cestina-jazyk-komunikace/cestina-jako-druhy-jazyk-cidj>.

Das Bundesamt in Zahlen 2015: Asyl [online]. Bundesamt für Migration und Flüchtlinge, 2016 [cit. 2016-04-5]. Dostupné z: http://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Publikationen/Broschueren/bundesamt-in-zahlen-2015-asyl.pdf;jsessionid=5020EE98A5F499D8A0249807C2863E29.1_cid286?_blob=publicationFile

Deutsch als Zweitsprache in der Lehrerbildung. *Fachverband Deutsch als Fremd- und Zweitsprache* [online]. Essen, 2010 [cit. 2016-2-8]. Dostupné z: http://www.fadaf.de/de/daf_angebote/daz/daz_in_der_lehrerbildung_juli_2010.pdf

Deutsch lernen. *Bundesamt für Migration und Flüchtlinge* [online]. [cit. 2016-1-3]. Dostupné z: <http://www.bamf.de/DE/Willkommen/DeutschLernen/Integrationskurse/InhaltAblauf/inhalt-ablauf-node.html>

Deutsche Migrationsgeschichte seit 1871. *Bundeszentrale für politische Bildung* [online]. 2005-3-15 [cit. 2015-12-5]. Dostupné z:

<http://www.bpb.de/gesellschaft/migration/dossier-migration/56355/migration-1871-1950>

Deutschkurse. *Evangelische Studierende Gemeinde Passau* [online]. [cit. 2016-1-5]. Dostupné z: <http://esg-passau.de/deutschkurse/>

Erklärung des Bundesministeriums für Bildung und Forschung, der Bundesagentur für Arbeit und des Zentralverbands des Deutschen Handwerks zur gemeinsamen Initiative „Wege in Ausbildung für Flüchtlinge“. *Bundesministerium für Bildung und Forschung* [online]. [cit. 2016-1-9]. Dostupné z: <https://www.bmbf.de/files/Erklaerung-BMBF-BA-ZDH-Ausbildung-Fluechtlinge.pdf>

Flüchtlinge. *Konrad Adenauer Stiftung* [online]. [cit. 2015-12-21]. Dostupné z:

<http://www.kas.de/wf/de/21.162/>

Flüchtlinge durch Bildung integrieren. *Bundesministerium für Bildung und Forschung* [online]. [cit. 2016-1-6]. Dostupné z: <https://www.bmbf.de/de/fluechtlinge-durch-bildung-integrieren-1944.html>

Flüchtlinge integrieren. *Fachkräftesicherung für kleine und mittlere Unternehmen* [online].

[cit. 2015-12-21]. Dostupné z: <http://www.kofa.de/themen-von-a-z/fluechtlinge>

Flüchtlingskinder. *Terre des Hommes* [online]. [cit. 2015-12-21]. Dostupné z:

<http://www.tdh.de/was-wir-tun/arbeitsfelder/fluechtlingskinder.html>

Flüchtlingskinder. *Deutsches Kinderhilfswerk* [online]. [cit. 2015-12-21]. Dostupné z:

<https://www.dkhw.de/unsere-arbeit/aktuelle-projekte/fluechtlingskinder/>

Hledání ve slovníku. *ABZ slovník cizích slov* [online]. [2015-12-20]. Dostupné z:

<http://slovník-cizich->

[slov.abz.cz/web.php/hledat?cizi_slovo=inkluzivn%C3%AD&typ_hledani=prefix](http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/hledat?cizi_slovo=inkluzivn%C3%AD&typ_hledani=prefix)

Integrationskurse für Asylbewerber. *Bundesamt für Migration und Flüchtlinge*. [online]. [cit. 2016-1-2]. Dostupné z:

<http://www.bamf.de/DE/Willkommen/DeutschLernen/IntegrationskurseAsylbewerber/integrationskurseasylbewerber-node.html>

Initiativen für Zivilgesellschaft und demokratische Kultur. *Amadeu Antonio Stiftung* [online]. [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: <http://www.amadeu-antonio-stiftung.de/die-stiftung-aktiv/projekte/>

Migrationsgeschichte in Deutschland. *Dokumentationszentrum und Museum über die Migration in Deutschland e. V.* [online]. 2015-12-5 [cit. 2015-12-5]. Dostupné z: <http://www.domid.org/de/migrationsgeschichte-deutschland>

Mnohojazyčnost. *Evropská unie*. [online]. [cit. 2016-1-15]. Dostupné z: http://europa.eu/pol/mult/index_cs.htm

Nationaler Aktionsplan Integration. *Die Bundesregierung* [online]. [cit. 2015-12-21]. Dostupné z:

https://www.bundesregierung.de/Webs/Breg/DE/Bundesregierung/BeauftragteFuerIntegration/nap/nationaler-aktionsplan/_node.html

Perspektive für Flüchtlingen. *Bundesagentur für Arbeit* [online]. [cit. 2015-12-21]. Dostupné z:

<https://www.arbeitsagentur.de/web/content/DE/dienststellen/rdrps/mainz/Agentur/Presse/Presseinformationen/Detail/index.htm?dfContentId=L6019022DSTBAI778886>

Podpora jazyků a jazykové rozmanitosti. *Evropská komise* [online]. [cit. 2016-1-16]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/languages/index_en.htm

Rahmenplan für Unterricht und Erziehung in der Berliner Schule. *Senatverwaltung für Schule, Jugend und Sport* [online]. Berlin, 2001 [cit. 2016-2-5]. Dostupné z:

https://www.berlin.de/imperia/md/content/sen-bildung/schulorganisation/lehrplaene/rlp_daz.pdf?start&ts=1450262874&file=rlp_daz.pdf

RÖSCH, Heidi. *Handreichung: Deutsch als Zweitsprache* [online]. Berlin, 2001 [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: http://www.berlin.de/imperia/md/content/sen-bildung/foerderung/sprachfoerderung/daz_handreichung.pdf?start&ts=1234875610&file=daz_handreichung.pdf

Sprachförderung und Deutsch als Zweitsprache an deutschen Schulen: Was leistet die Lehrerbildung? *Mercator Institut* [online]. Köln, 2014 [cit. 2016-2-9]. Dostupné z: http://www.mercator-institut-sprachfoerderung.de/fileadmin/Redaktion/PDF/Publikationen/Mercator-Institut_Was_leistet_die_Lehrerbildung_03.pdf

Verteilung der Asylbewerber. *Bundesamt für Migration und Flüchtlinge*. [online]. [cit. 2016-4-10]. Dostupné z: <http://www.bamf.de/DE/Migration/AsylFluechtlinge/Asylverfahren/Verteilung/verteilung.html>

Was heißt gute Bleibeperspektive. *Bundeamt für Migration und Flüchtlinge* [online]. 2015-12-8 [cit. 2015-12-8]. Dostupné z: <http://www.bamf.de/SharedDocs/FAQ/DE/IntegrationskurseAsylbewerber/001-bleibeperspektive.html>

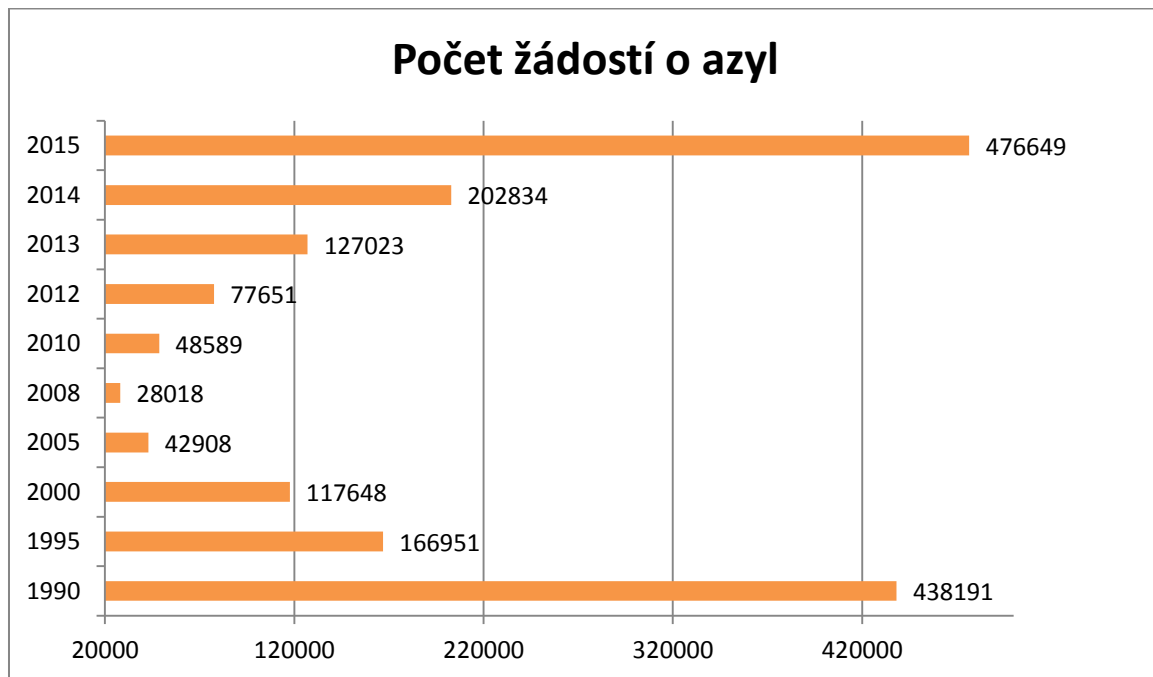
Willkommen-Deutsch für Flüchtlinge. *Goethe Institut*. [online]. [cit. 2016-1-3]. Dostupné z: https://www.goethe.de/de/spr/flu.html?wt_sc=willkommen

Ziele & Selbstverständnis. *Bundesfachverband unbegleitete minderjährige Flüchtlinge* [online]. [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: <http://www.b-umf.de/de/uber-uns/ziele-selbstverstaendnis>

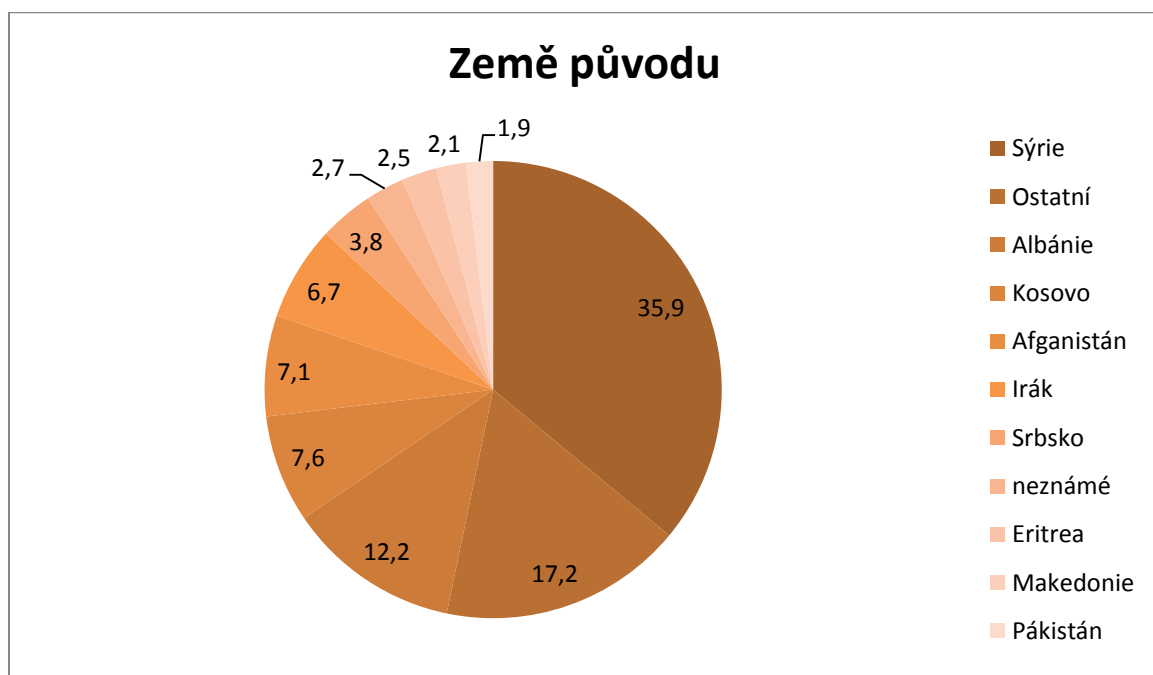
Přílohy

Grafy

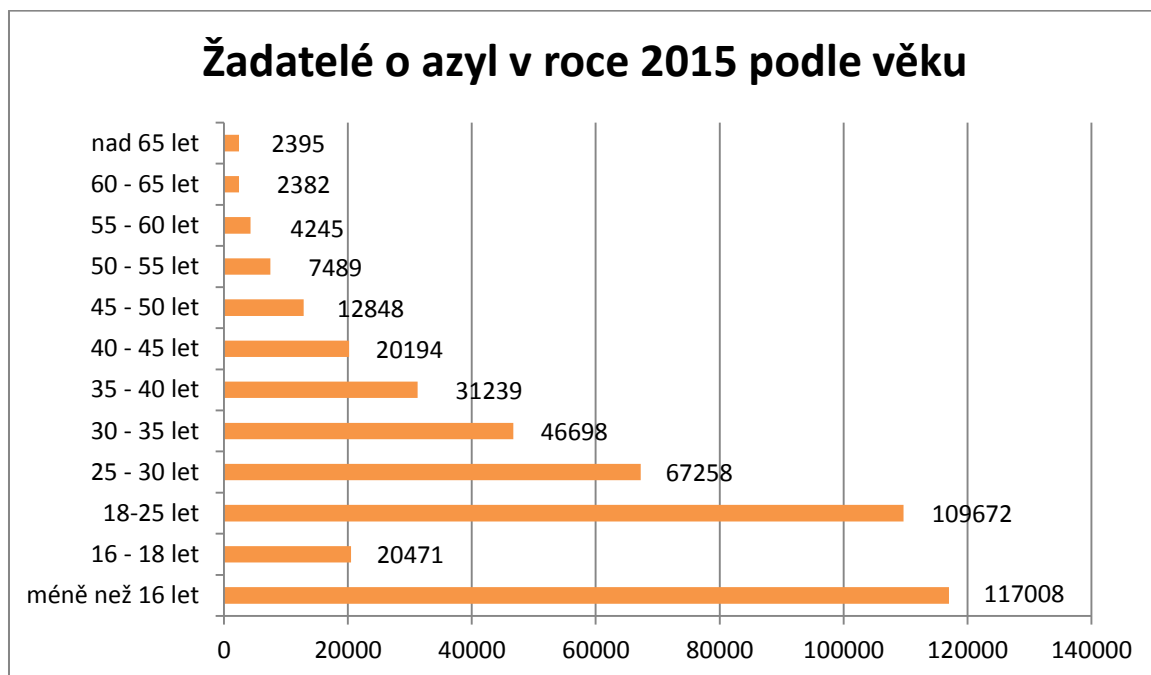
Graf č. 1 Počet žádostí o azyl v Německu, průřez od roku 1990-2015

Graf č. 2 Země původu žadatelů o azyl v roce 2015, vyjádřeno v procentech

Graf č. 3 Žadatelé o azyl v roce 2015 dle pohlaví a věku.

Tabulky

Podíly DaZ na univerzitách v SRN 2010					
Spolková země	Univerzity	DaZ obligat. pro všechny předměty	DaZ obligat. Pro německý jazyk	DaZ fakultativ. Němčina, pedagogika	DaZ jako doplňkový studijní obor
Baden-Württ.	6	-	-	6	3
Bavorsko	9	-	-	5	2
Berlín	3	3	-	1	-
Brandenburg	1	-	-	1	-
Brémy	1	-	1	1	1
Hamburg	1	-	-	1	1
Hesensko	5	-	-	2	1
Mechl.-Vorp.	2	-	-	-	-
Niedersachsen	5	-	-	2	2
NRW	11	11	1	8	7
Rhld.-Pfalz.	4	-	-	1	-
Saarland	1	-	-	1	-
Sasko	2	-	-	2	2
Sasko-Anhalt	2	-	-	-	-
Schleswig-Hol.	2	-	-	1	-
Thüringen	2	-	-	1	1

Obrázky

